

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 27.

Onsdagen den 18 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 10 mars 1922 om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8, 9 och 10 §§ i lagen den 14 juni 1917 om adoption; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 24 § i lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 18, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt.

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 26 och 27.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 46 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862; och

nr 17, i anledning av väckt motion om inskränkning i den riksdagens ledamöter tillkommande motionsrätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående fortsatt indragning av vissa professorsprebenden m. m., dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående lönefyllnad åt en teologie professor vid universitetet i Uppsala; samt

nr 44, i anledning av väckt motion om ersättning åt firman C. B. Åkerström för förlust vid leverans av stubbved till tekniska högskolan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till vissa järnvägsbyggnader i Norrland jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.*

Punkten 1.

Uti den till riksdagen den 8 januari 1923 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1923—1924 hade Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning, Bil. I» fogade statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att för fortsättande av arbetena å inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 86, av herr *G. Rosén* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 101, av herr *W. Bäckström* m. fl., hade hemställts, bl. a., att riksdagen måtte besluta att för fortsättning av arbetena å inlandsbanan, södra delen, jämväl norrut från Storuman, för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 1,600,000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 88, av herr *O. Bergqvist* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 118, av herr *E. Hage* m. fl., hemställts, att riksdagen måtte för fortsättande av arbetena å inlandsbanan mellan Porjus och Jokkmokk för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt herr Roséns m. fl. och herr Bäckströms m. fl. motioner, i vad de avsåge inlandsbanan, ävensom de av herr Bergqvist m. fl. och

herr Hage m. fl. i ämnet väckta motionerna, måtte för fortsättande av arbetena å inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 1,700,000 kronor, att utgå av lånemedel.

Anslag till inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare. (Forts.)

Herr statsrådet **Örne**: Herr greve och talman, mina herrar! Fastän jag väl vet, att även en ofantligt starkare makt än en kommunikationsminister i sista minuten av hans tillvaro skulle kämpa förgäves mot ett enhälligt statsutskott och att vad jag här kommer att anföra följaktligen ej kan ändra riktningen av kammarens beslut, vågar jag dock anhålla att få yttra några ord före avgörandet av de norrländska järnvägsfrågor, som behandlas i utskottets utlåtande. Jag skall ej direkt polemisera mot utskottets motivering, som, därest man utgår från de förutsättningar, som ligga till grund för statens hittillsvarande norrländska järnvägspolitik, helt säkert måste betraktas såsom oangriplig. Min avsikt är endast att visa, att dessa förutsättningar till stor del ändrats eller upphört att existera, och att fullföljandet av inlandsbanaprogrammet i dess nuvarande form står i skarp motsättning till tanken att göra statens järnvägar till ett affärsföretag med normal avkastning.

Till en början torde det böra konstateras, att den del av inlandsbanan, som ligger mellan Vilhelmina i söder och Porjus i norr, icke har och aldrig har haft något kommunikationsekonomiskt ändamål. Man behöver endast kasta en blick på befolkningskartan — och jag skulle i det sammanhanget vilja rekommendera kammarens ledamöter att studera de Geers karta — för att finna, att banan på sträckningarna mellan älvdalarna genomlöper i stort sett folktomma trakter. Det är ju också allmänt känt, att hela övre Norrlands näringsliv är orienterat mot kusten av Bottenhavet. Från inlandet mot kusten går efter älvdalarna avsättningen av landets förnämsta produkter. Utefter älvdalarna bo de flesta människorna. Och i riktning från kusten uppefter älvarne transporteras befolkningens behovsartiklar. I den mån järnvägar äro nödvändiga för utvecklingen av Norrlands hjälpkällor böra de följaktligen sträcka sig från norra stambanan inåt landet, icke såsom inlandsbanan korsa denna naturliga riktning för samfärdseln och till stor del bilda en kommunikationsled för — *ingenting*. Ty det är just vad inlandsbanan är. Inlandsbanan måste, om den över huvud taget skall kunna försvaras, motiveras med skäl, som passa under fjärde, icke under sjätte huvudtiteln. Jag vill nu på intet sätt bestrida, att dessa skäl på sin tid voro goda och hållbara från synpunkten av landets allmänna välfärd, och jag vill ej alls förneka, att de delvis, men *blott delvis*, kunna ha kvar någon kraft fortfarande. Men vad jag vill med största styrka hävda är, att det är och förblir oriktigt att lägga kostnaderna för bygandet, underhållet och driften av sådana järnvägar som inlandsbanan på ett statens *affärsföretag* och samtidigt fordra, att detta företag skall förränta sig och skötas affärsmässigt.

För att giva en föreställning om, hur läget i själva verket är, skall

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

jag taga mig friheten påstå — och jag vågar ganska mycket på, att jag har rätt däri — att den befolkning och de näringsintressen, vars behov tillgodoses genom sammanbindningslinjerna mellan tvärbanorna, men som ligga utanför dessa tvärbanors trafikområden, icke på långt när i antal och betydelse kunna mäta sig med motsvarande faktorer i den del av Klarälvsdalen, som fortfarande saknar järnväg och där det aldrig kan bli tal om att bygga en bredspårig statsbana. I denna Klarälvsdal bo nämligen på ett område, som till stor del ligger mycket längre från järnvägen än de flesta orter i övre Norrland, 10,000 människor koncentrerade på en smal remsa sträckande sig inåt landet på ömse sidor om älven. Denna bana kan alldeles icke bli byggd som lönande statsbana, trots det att befolkningen är så koncentrerad. Hur skall då inlandsbanan kunna bli bärig, då man sträcker ut den över så oerhörda vidder med mindre sammanlagda intressen än på denna lilla bit? Även om de trakter, som inlandsbanan genomlöper, vore bättre än de äro, skulle det vara högst oekonomiskt att ej först koncentrera sina ansträngningar på mera välbelägna bygder, innan man ger sig ut i den rena ödemarken. Emellertid: om det kan sägas ligga något fog i denna synpunkt beträffande inlandsbanesträckningen upp till Stensele, och i allra värsta nödfall upp till Sorsele, måste det så mycket skarpare betonas, att synpunkten saknar varje spår av grund när man kommer norr därom. Sträckningen mellan Sorsele och Porjus löper till ej oväsentlig del ovanför eller i närheten av odlingsgränsen, där det faktiskt ej bor någon människa på långa vägar kring banan, och där det ej heller kommer att bo någon och ej heller bör bo någon.

Om jag läst statsutskottets utlåtande rätt, så kommer trots allt detta riksdagen i dag att i ganska avgörande ordalag slå fast, att vad en gång blivit beslutat också skall komma till stånd, fastän icke i den ursprungliga tänkta byggnadstakten. Vid detta tillfälle vill jag blott bevakligen anhålla, att man, när det kommer därhän, att den återstående sträckan skall byggas, åtminstone måtte flytta ner linjen i något så när beboeliga trakter av Lappland. Det finnes nämligen sådana trakter, och varför skall man då förlägga banan till fullständigt obeboeliga?

Bortser jag emellertid från de militära kraven och övergår till att se saken ur kommunikationssynpunkt, så vill jag säga, att det synes mig som om varken riksdagens ledamöter i allmänhet eller ens norrlänningarna tillräckligt fäst avseende vid, att de norrländska liksom de sydsvenska kommunikationerna under åren efter inlandsbanebeslutet kommit i ett helt och hållet annat läge, tack vare motortrafiken. Från de södra landsdelarne förnimmes det en högljudd klagan, att automobilerna hålla på att konkurrera ihjäl järnvägarna. Detta måste betyda, att vissa kommunikationsbehov bättre, billigare och bekvämare fyllas genom motorfordon än genom järnvägarna. Man trodde länge, att bilen ej passade för norrländska förhållanden. Erfarenheten har redan i stor utsträckning vederlagt denna tro. Under sommarmånaderna äro samfärdsförhållandena i Norrland faktiskt fullständigt revolutionerade av automobilerna. Jag kan som exempel från min egen visserligen korta

erfarenhet nämna, att vi på en tid av 12 dagar genomreste under juli månad förra året cirka 2,000 kilometer på landsvägarne i Norrland, vilket ett par år tidigare skulle ha ansetts så fullständigt otänkbart, att varenda människa skulle ha skrattat däråt, om man ifrågasatt något sådant. Och det kommer enligt min uppfattning ej att dröja mer än ett halvt dussin år, innan detsamma kan sägas om vintertrafiken. Den försökstrafik, som postverket bedrivit denna vinter, visar, att detta icke är ett löst påstående. Under den sista tiden ha lättare automobiltyper konstruerats, med vilka man kör lika bra över Saharas flygsandsdyner som över vintersnön i Norge, där man faktiskt provat saken, i båda fallen oberoende av vägar och andra kommunikationsleder. Då man prövade en Citroën-bil i Norge, körde man tvärs igenom skogen, och det gick alldeles förträffligt. Låt vara nu, att en del förbättringar återstå att göra på dessa fordon, så kan det betraktas som säkert, att när tekniken en gång kommit in på rätt spår, så skall den snart besegra alla svårigheter och nå det eftersträfvade målet.

För de mera folkrika byarne på ett avstånd av upp till 8—10 mil från närmaste järnvägsstation är en reguljär omnibuslinje i de flesta fall mer än tillräcklig för att fylla alla rimliga krav på snabba och säkra förbindelser, under förutsättning att vägarna äro i tillbörligt skick, ty för omnibustrafik fordras det ju ordentliga och starka vägar. För de folkfattigare trakterna kommer den lätta automobilen att tillgodose samma behov, under vintern till och med utan dyrbar snöröjning, som man tidigare ansåg vara nödvändig.

Om vi se på en sträcka sådan som Lycksele—Stensele, så bo där i grannskapet av den planerade banan icke två tusen människor på sådant avstånd från Lycksele och Stensele stationer och från banan, att de kunna sägas få något gagn av densamma. Det gläder mig, att statsutskottet, på den punkten åtminstone, ställt sig en smula avvaktande. Min tro är visserligen, att denna bana en gång kommer till stånd, men det bör ej ske, förrän, med utnyttjande av billigare och nästan lika effektiva kommunikationsmedel, trakten undergått en avsevärd utveckling. När befolkningen blivit fem- eller tiodubblad, kan man börja tänka på att bygga färdig den bansträckan, men själv måste jag för min del bestämt avböja allt deltagande i ett beslut om en sådan bana. Behöva vägarna förbättras och göras dugliga för linjetrafik med tunga automobiler, så förmodar jag, att ingen, och allra minst jag, skall motätta sig ett skäligt extra bidrag från det allmänna för den saken, blott den förlustbringande banan kan undgås.

I statsverkspropositionen har det förutsatts, att arbetet på banan Porjus—Jokkmokk skall nedläggas tillsvidare. Då detta företag är till den grad typiskt för den sortens företag jag i det föregående syftat på, att den kan rent av anföras som ett skolexempel på, hur en järnväg icke skall läggas, skall jag be att få lämna ett litet försvar för min allmänna uppfattning just i samband med behandlingen av denna linje.

Här gäller allt vad jag förut sagt, men jag måste tyvärr också tillägga, att banan icke kommer att begagnas av den redan befintliga

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare!
(Forts.)*

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

befolkningen i nämnvärd omfattning. I motsats till en del övriga linjer tjänar den icke heller några odlingsintressen. Dess enda betydelse skulle bli att vara en tråkolsbana för järnindustrien i Porjus. Men en sådan industri existerar icke för tillfället och det är rätt ovissst, om den någon sin kommer i gång. Men antaget, att det verkligen åter startas järntillverkning däruppe, så hinner man mer än väl bygga banan i den takt, som kräves för att tillgodose tråkolsbehovet, emedan den svåraste delen av banan, bron vid Harsprånget över Lule älv, redan är färdig. Man kan med begagnande av denna bro tillföra järnverket i Porjus tillräckligt mycket tråköl under den tid, som behöves för att bygga banan några mil in åt skogen och göra den trafikabel, och sedan kan man ju bygga vidare, allteftersom man utnyttjar tråkölstillgången.

Jag har tagit mig friheten att här sätta upp ett par kartor för att ge en åskådlig föreställning om situationen. Till en början skall jag be att få påpeka, hurudan Jokkmokks förbindelse järnvägsledes med yttervärlden blir, om banan bygges färdig. Jokkmokks nuvarande station ligger i Murjek vid malmbanan. Det är ett avstånd på sex mil, om jag inte tar fel; man reser dit sommardag på två timmar med bil för en icke så farlig kostnad. Jokkmokk har givetvis icke sina intressen mot det inre landet utan åt kusten, liksom övriga norrländska orter. När emellertid en Jokkmokkbo skall fara till sin länsstad, alltså till Luleå, med järnvägen, därest den kommer till stånd, får han först resa åtskilliga timmar, innan han kommer till Murjek, dit han skulle nått på två timmar med bil och dit han på kortare tid än med järnväg kan åka på vintern med släde och häst.

Befolkningen i denna trakt uppgår i själva Jokkmokks kyrkby till omkring 300 personer enligt uppgift som jag fick däruppe, då jag besökte platsen i somras, och i trakten däromkring till c:a 400 personer, som kanske också få nytta av järnvägen. För dessa 700 skulle man alltså bygga en bana för fem miljoner kronor, som de till på köpet inte bli i tillfälle att använda. Jag har låtit anskaffa tidtabellsberäkningar för denna bana från järnvägsstyrelsen och dessa visa, att det i lyckligaste fall kommer att taga 5 1/2 timmes längre tid för en Jokkmokkbo att komma till Luleå än till Murjek och två dagar i veckan kommer det att taga ett helt dygn längre, ty då gå nämligen tågen på eftermiddagen och det blir överligning på natten.

Vad beträffar reskostnaderna förhåller det sig på det sättet, att, därest järnvägsstyrelsen, som den vill och som den redan gör på linjen till Porjus, använder bruten taxa, det vill säga man får börja en ny zonberäkning någonstades på vägen, så kommer resan till Luleå att kosta i andra klass 24 kronor och i tredje klass 16 kronor och vid genomgående zonberäkning respektive 20:25 och 13:50. Vad kostar det nu att fara med bil till Murjek och fortsätta järnvägen till Luleå? Jo, det kostar i andra klass 20:50, således 25 öre mer, än om man tillämpar genomgående zonberäkning, men flera kronor mindre, än om bruten taxa tillämpas på järnvägen i fråga. I tredje klass kommer det med bruten taxa att bli en krona dyrare än att fara med bil och, därest

man tillämpar genomgående taxa, 3:50 billigare. Men finns det någon, som verkligen tror, att Jokkmokkborna sätta så litet värde på sin tid och sin bekvämlighet, att de komma att stiga upp mycket tidigt på morgonen för att hinna till Luleå på kvällen, då de i stället kunna fara 5 1/2 timme senare och hinna fram till Luleå på samma klockslag? Jag tror det för min del inte. Det blir således bara de resande, som ha ärende till malmfälten från Jokkmokk, som komma att använda banan, och hur många är det? Befolkningen i Jokkmokk har ingenting att göra däruppe, allting är ju dyrare att köpa där, och jag kan inte se annat än, att det möjligen blir de, som fara för att hälsa på bekanta, och möjligen en och annan handelsresande, som har ärende till båda platserna, som komma att använda järnvägen. Men någon vidare reguljär trafik kommer det inte att bli. Kanske tio Jokkmokkbor i veckan komma att använda banan. Det blir för övrigt icke så förfärligt mycket dyrare och tar icke heller så förfärligt mycket längre tid att fara den väg man nu reser. På den nuvarande vägen kommer man i stället fram till malmfälten på i vissa avseenden betydligt bekvämare tider. Det finns väl intet skäl att bygga en bana för fem miljoner kronor för att spara tre, fyra, fem kronor, eller vad det kan bli, för de resande, som ha ärende till malmfälten från Jokkmokk.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Beträffande godstrafiken kan man ju lätt räkna ut, hur den kommer att ställa sig. Om man undantar tråkolen, varav ingen transport alls kommer att behövas, förrän järntillverkningen kommer till stånd i Porjus, så vad behöver en befolkning på en 7- à 800 personer? Ja, herrarna kunna räkna. Om man sätter behovet till ett ton per person, så är det inte mer än som tages på två godståg, och vad skall man köra den övriga tiden? Det är min bestämda tro — det kanske är någon överdrift men jag använder det för att så mycket starkare inprägla vad jag vill ha sagt — att den transport, som verkligen kommer till stånd från Jokkmokks kyrkby mot Porjus, kommer icke att betala oljan, varmed man smörjer tågen, och ännu mindre något annat.

Om vi nu övergå till utvecklingsmöjligheterna, så har jag låtit göra upp en karta, där de senaste arealinventeringarna äro inlagda. Jokkmokks socken nedanför odlingsgränsen omfattar 579,000 har, det är således ett mycket stort område. På kartan äro kronoparkerna markerade och likaså odlingsmarken inom desamma. Den enskilda marken är icke inventerad, men den är av samma natur som kronoparkerna, och man kan sålunda draga fullgoda slutsatser av vad inventeringen av kronoparkerna givit vid handen. Jag har nu från den främste specialisten på dessa saker fått några upplysningar om naturförhållandena där uppe och förutsättningarna för ett jordbruk. Han säger:

»Stora delar av kronoparkerna ligga högt över havet, hava mager, sandig jordmån och äro bergiga eller eljes i hög grad stenbundna. Detta gäller såväl trakten kring Luleälven nedom Porjus som de stora områdena inom Piteälvens dräneringssystem. I följd härav äro även odlingsmöjligheterna rätt inskränkta. På en areal av c:a 300,000 har ha anträffats c:a 6,000 har smärre torvmarker användbara för odling.»

Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)

— 6,000 har av 300,000, det gör således 2 procent. — »Deras värde för kolonisation minskas dock avsevärt, dels på grund av spritt och avlägset läge, dels på den ofta obetydliga förekomsten av fast odlingsmark, som gör att endast smärre till potatisland användbara odlingsfläckar kunnat godkännas å den eljes starkt stenbundna fastmarken.

De stora torvmarker, som anträffats inom socknen, hava under den närmaste framtiden knappast någon betydelse ur kolonisationssynpunkt. Odlingsmöjligheterna å kronoparkerna ge sålunda icke anledning till någon större kolonisationsverksamhet inom socknen. Särskilt har det visat sig, att områdena kring Piteälven höra till de torftigaste, som inventerats inom övre Norrland. Undantag göra endast trakterna i socknens sydöstra del, där kolonisationsförsök anordnats.»

Om vi nu se på kartan ett ögonblick, skola vi finna, att av de här nämnda trakterna stora områden icke ha någon som helst nytta av en station i Jokkmokk. Ty när kolonisterna här söderut i alla fall skola kosta på sig livsmedelstransporter, föredraga de helt naturligt att komma nedåt Älvsbyn i stället för att kosta på sig körning till Jokkmokk och sedan järnväg med den hårnålskrok detta blir för att komma söderut. Vidare genomlöpes socknen av en redan befintlig järnväg — den andra skänkeln av hårnålskroken. Om man går till områdena på den östra kanten, kring Murjek, så finnes där rätt mycket odlingsmark på kronoparkerna och på de enskilda områden, som äro jämförliga med kronoparkerna. Men för dessa kan man ju inte bygga en järnväg. Den kommer inte att spela någon roll mer än för den närmaste trakten, då det blir mycket billigare att använda den nuvarande järnvägsstationen Murjek, så snart man kommer en å två mil från Jokkmokk. Den nyss anförda specialisten, som är byrådirektör i lantbruksstyrelsen, yttrar vidare:

»Av det ovan anförda torde framgå, att från kronoparkerna något större tillskott av livsmedel för avsalu icke är att förvänta. Undantag skulle måhända göra området vid Vitbäcken, men dess naturliga utfart till järnväg är över Älvsby. Vad åter angår den enskilda marken, kunna några större tillskott av livsmedel för avsalu icke förväntas från områdena kring kyrkbyn och Stenstråk.

De förnödenheter i form av konstgödsel etc., som skulle behövas vid en vidgad odling å de rätt godartade trakterna kring Holmträsk, torde nog komma att tillföras från Gullträsk, varigenom järnvägsfrakten över Gellivare—Porjus—Jokkmokk inbesparas. Samma väg torde väl också de alstrade jordbruksprodukterna transporteras. Området väster om Storbacken har å halva arealen närmare väg till Murjek. Även den övriga delen torde söka sig åt samma håll för inbesparande av fraktkostnader å järnväg.

Slutligen har ju det stora området kring Murjek sin naturliga utfartsväg redan nu.

Den ökade livsmedelsproduktion, som så småningom kan tänkas uppstå inom Jokkmokks socken, torde i främsta rummet komma att ske å trakter, som icke äro beroende av tillkomsten av banan Porjus—

Jokkmokk. Inom Porjusbanans närmaste trafikområde torde endast ringa överskott av livsmedel kunna åstadkommas. Denna produktion torde för övrigt med mindre kostnader kunna erhållas genom uppodling av marker längs riksgränsbanan mellan Gällivare och Boden.»

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Ja, så säger en expert, som verkligen känner trakterna och som gått igenom dem och mätt upp odlingsmarken.

Vid mitt besök i Jokkmokk förra sommaren fann jag hos befolkningen en rörande förtröstan till den planerade järnvägens förmåga att göra underverk till invånarnas förmån. Denna förtröstan är förklarlig med hänsyn till den agitation, som i många år drivits i frågan, och till obekantskapen med vad en järnväg är och betyder. Jag kan nämna som ett exempel, att en person — jag minns inte, om det var i Jokkmokk, men det var i alla fall någonstädes i byarna däruppe — kom till mig och framhöll, vilken oerhörd nationalekonomisk vinst man skulle göra genom att få järnvägen. »Vi ha nu räknat», sade han, »att från vår station på stambanan få vi betala 5 kronor för en säck konstgödsel, men när banan kommer hit, så blir frakten bara 1:50 och det blir alltså en nationalekonomisk vinst på 3:50.» Ja, så räknar man där uppe, men man beräknar inte, att det kommer att kosta staten någonting mellan 25 och 100 kronor att frakta denna säck konstgödsel till byn. Den nationalekonomiska vinsten är således inte så stor, även om det privatekonomiskt sett betyder en del för invånarna. Beträffande själva Jokkmokk spelar det inte ens privatekonomiskt någon roll, ty, såsom jag visat, bli inte frakterna där lägre genom banans tillkomst.

Den förtröstan, som befolkningen i Jokkmokk hyste och hyser, är, som jag här visat, alldeles oberättigad. Järnvägen kommer icke att i nämnvärd omfattning användas, när det icke kommer att ställa sig ekonomiskt för befolkningen. Och vad skall den då tjäna till? Det är en fråga, som jag gärna skulle önska besvarad. Den kostar dock över 5 miljoner kronor i direkta utgifter, och man måste samtidigt skriva ned statens järnvägars värde som företag i statens hand med minst samma belopp, kanske ett ännu högre. Det gäller om samtliga de banor, varom här är frågan, att de icke blott icke komma att förränta sig under hela sin tillvaro, utan att de därtill komma att i 30 till 50 år eller längre tillskynda staten en mycket stor direkt inkomstminskning.

Jag skall sammanfatta vad jag anser — och det enligt min uppfattning på mycket goda grunder — om Jokkmokkbanan i satsen, att det är dubbelt så bra från rent ekonomisk synpunkt att kasta de 5 miljonerna i sjön som att lägga ner dem i banan.

Om de övriga aktuella järnvägsfrågor, som skola behandlas här i dag, skall jag fatta mig mycket kort. Jag anser, att den sträcka, som kallas Jörn—Gubblijaure eller, som jag här skall kalla den, Jörn—Avaviken, är en av dem, som böra komma till stånd. Utefter den finns det åtminstone högst betydande odlingsmöjligheter. Om man kommer från Jokkmokktrakten ned till trakten mellan Jörn och Ar-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

vidsjaur, så är kontrasten så oerhört slående, som när man kommer från det allra magraste Småland till det allra fetaste Skåne. Nu har det emellertid tillkommit en omständighet, som gjort, att jag ansåg mig icke böra taga upp något anslag till denna järnväg i årets statsverksproposition, och det var, att man under de senaste åren gjort betydande malmfyndigheter i trakten söder om Skellefte älv. Om denna malm skall exploateras, kräves givetvis en bana på, om jag inte tar miste, mellan 30 och 40 kilometer.

Nu ligga de bästa odlingstrakterna och de mest bebodda trakterna i Glommersträsk och däromkring. Man får därifrån den naturliga avsättningen av livsmedel just till befolkningen vid det blivande Bergslagen där uppe. Det förefaller mig då, som om man borde undersöka, om icke banan bör sträckas söderut från Glommersträsk ned till malm-banan och genom denna sammanknytas med kusten. Jag har under hand låtit järnvägsstyrelsen göra en liten utredning, som visar, att det från ekonomisk synpunkt ställer sig rätt fördelaktigt att företaga en sådan omläggning av banan, men den definitiva undersökningen kan icke ske, förrän det blir barmark. Jag har också uppdragit åt kommerskollegium att låta undersöka, i vad mån det kan vara möjligt att inom den närmaste framtiden exploatera malmfyndigheterna. Skulle en sådan exploatering komma till stånd, förefaller det mig, som om man allvarligt borde tänka just på att åstadkomma en förbindelseled mellan de goda trakterna kring Glommersträsk och detta Bergslagen till ömsesidig båtнад.

Vad beträffar inlandsbanelinjens fortsättning norr om Stensele, finner jag den i stort sett vara av nästan lika ringa betydelse för landet som Jokkmokkbanan. Något bättre är den emellertid, och enligt min mening bör man taga sikte på att inom ett antal år draga ut linjen, såsom nu är ifrågasatt. Jag hade emellertid ansett, att man kunde vänta därmed, när befolkningen där uppe nu i alla fall kommer att få en god väg ned till Stensele station.

Till sist skall jag be att få tillägga några få ord om de norrländska kommunikationsförhållandena i allmänhet. Enligt min uppfattning är det viktigaste problemet att utveckla vägkommunikationerna i övre Norrland. Att göra det är på nuvarande stadium den verkliga kulturgärningen. Genom att giva Västerbotten och Norrbotten ett extra vänganslag, motsvarande rëntan på de 11 miljoner kronor, som statsutskottet nu vill binda i inlandsbanans fortsättning, skulle staten enligt min mening tjäna minst en halv miljon kronor om året och landsdelen i fråga bliva i oerhört mycket högre grad hjälpt än genom att bygga dessa banstumpar genom ofruktbara och föga utvecklingskraftiga områden.

Det har nu under de sista åren klagats oerhört mycket över att statens järnvägar icke hava skötts som affär. Man har tillsatt en stor kommission för att granska statens järnvägars förvaltning och organisation. Denna kommission har arbetat i flera år, och den har kommit till vissa ganska goda resultat, som redan börjat praktiskt tillämpas. En av de viktigaste grundsatser, som äro fastslagna och som accepte-

rats av järnvägsstyrelsen och även av Kungl. Maj:t sedan ett och ett halvt år tillbaka, så långt det varit möjligt, är, att statens järnvägar icke skola användas för att med anslag eller fraktnedsättningar tillgodose allehanda intressen, som icke hava något att göra med järnvägarna som affär betraktade. Därför ha också fraktlindringar för speciella ändamål numera inskränkts till en obetydlighet, och på sjätte huvudtiteln har, som kammaren vet, ett förslagsanslag upptagits för att betala järnvägsbiljetter vid vissa internationella kongresser och vid riksdagens studieresor, fraktkostnaderna vid vissa konstutställningar och annat sådant, som staten givetvis är skyldig att uppmuntra men som icke direkt hör samman med järnvägarnas ekonomi.

Anslag till inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällväre. (Forts.)

Jag har under den tid jag suttit i kommunikationsdepartementet kommit underfund med att man stöter på oerhört stora svårigheter, när man vill försöka fortsätta denna boskillnad mellan statsverket och statens järnvägar. Emellertid måste man enligt min uppfattning fortgå på den vägen. Det har så smått igångsatts en liten utredning, som syftar till att man skall fullfölja uppgiften, i vad den avser de rent finansiella förbindelserna mellan statsverket och statsbanan. För att man skall få det rätta betraktelsesättet på saken, har jag för min del tänkt mig, att man helt enkelt skulle debitera statens affärsverk den ränta, som belöper på deras kapital, så att man låter den gå som en omkostnad. Om då statsmakterna vilja, att statens järnvägar skola utföra något särskilt kulturnyttigt eller något som tjänar försvaret, så mycket gärna, men det får vara anslag för ändamålet. Det går emellertid, såvitt jag kan se, icke att debitera ränta på hela det kapital, som nu är investerat i statens järnvägar. Det finns ingen möjlighet att göra det, därför att det är alldeles för högt i förhållande till avkastningen. Man måste, innan man går in på den linjen, skriva ned statens järnvägars kapital med flera hundra miljoner kronor. Motsvarande del av statsskulden kommer då formellt att stå utan täckning, men det bör enligt min uppfattning icke utgöra något direkt hinder. Vad man vunne med en sådan operation, vore i varje fall, att statsmakterna och även statsbanans ledning ständigt hade en påminnelse om att det här gäller att sköta verksamheten så, att det verkligen kan lämnas den ränta, som vederbörande statsinstitution varje år har rättighet att enligt bestämmelserna utkräva. Hade man varit inne på den linjen, skulle mycket inom utvecklingen av statens järnvägsväsen helt säkert hava varit annorlunda.

Allra sist skulle jag såsom min allmänna uppfattning om hithörande frågor vilja säga, att man ingalunda kan utveckla landets hjälpkällor på något annat sätt än genom att tillgodose de ekonomiska kraven vid utvecklingen av statens affärsföretag. Den tanken, som förefaller så självklar, är i själva verket icke självklar, vilket bäst visas därav, att riksdagen om någon liten stund kommer att besluta inlandsbanans fortsättning. Jag ger den emellertid med varm hand i gåva åt min efterträdare. Åtminstone skall det, herr greve och talman, icke kunna i framtiden sägas om mig annat än *dirit et salvavit animam suam!*

Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen: Jag kan inte neka till att jag blev litet överraskad av att höra den utläggning herr kommunikationsministern nu gjorde av den avslagsståndpunkt han intagit, när det gällt de norrländska järnvägarna. Då man läser hans uttalande till statsrådsprotokollet, får man i alla fall den uppfattningen, att det avgörande skälet för honom har varit, att de statsfinansiella förhållandena skulle vara sådana, att man borde dröja med fortsättningen av ifrågavarande banbyggnader. Man kunde visserligen taga under övervägande, huruvida man skulle fortsätta med dem, men mycket tydde i alla fall på att man hade utsikt att en gång få dem fullbordade.

Nu kan jag instämma i en del av vad herr kommunikationsministern sade, som t. ex. att man borde se till, att järnvägarnas bokföring ordnas så, att förluster och inkomster tydligt komma till synes.

Då jag icke varit bland dem, som närmast klandrat järnvägsstyrelsen, därför att den icke handhaft järnvägsväsendet på ett ekonomiskt sätt, har det varit av det skälet, att som förhållandena äro, jag mycket väl vet, att det på grund av beslut i riksdagen icke varit möjligt för statens järnvägar att göra detta. Alla som varit med om att besluta Norrlandsbanorna ha väl gått ut därifrån, att det här icke varit fråga om något som vore att jämnställa med grundandet av ett ekonomiskt framgångsrikt företag. Var och en har väl haft klart för sig, att man måst lägga helt andra synpunkter på dessa banor än de rent finansiella. Vi ha alltid insett, att de icke skulle kunna skötas så, att de lämna en avkastning, motsvarande räntan på det nedlagda kapitalet. Den frågan har ju också varit uppe, huruvida man vågade längre fortsätta med att upplåna medel för dessa banbyggnader. Jag får erinra om att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärt en utredning just härom, utan att vi emellertid sett något resultat därav.

Här är det ju fråga om en påbörjad Norrlandsbana, som blivit behandlad vid olika riksdagar, där den nuvarande kommunikationsministern varit närvarande och även som riksdagsman varit i tillfälle att något livligare klargöra de idéer, som han nu uttalat beträffande Norrlandsbanorna och deras betydelse. Jag har ju icke tillhört de ivrigaste anhängarna av dessa banbyggnader, men jag skall be att få förklara, varför jag i närvarande situation för min del anser, att statsutskottet har handlat rätt, när det icke har följt järnvägsstyrelsen och Kungl. Maj:t.

Hur ligger nu frågan med avseende på den södra delen av inlandsbanan? Där kan jag säga, att jag för min del på det hela taget delar den uppfattning, som kommunikationsministern har, att man, när man kommit fram till Sorsele — kommunikationsministern har ju också tänkt sig, att man eventuellt skulle utsträcka banan till Sorsele — bör taga under övervägande, om den fortsättning av banan längre norrut, som är planerad, verkligen är den från alla synpunkter lämpligaste. Denna linje genomdrevs på sin tid av rätt inflytelserika män i riksdagen, varav en har haft förmånen att ända tills nu och till dess regeringen avgår vara kollega till den ärade kommunikationsministern.

Vad angår däremot den del av banan, som ligger norr om Storuman, alltså norr om Stensele, och mellan denna plats och Sorsele äro meningarna tämligen delade. Reservanten i järnvägsstyrelsen, överingenjören för byggnadsarbetena, som väl känner till trakterna där lika bra som någon annan, säger dock följande: »Det är att märka, att om också de 25 å 30 kilometer, som ligga närmast norr om Storuman, utgöras av för bebyggelse mindervärdigt land, dock därovanför i Juktåns och Vindelälvens dalgångar finnes icke obetydlig bebyggelse — åtminstone upp till Sorsele — väl värd att komma i åtnjutande av järnvägskommunikationer.»

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

För mig är denna reservant också en auktoritet och en auktoritet, som jag icke sätter lägre än den nuvarande kommunikationsministern. Hans uttalande har för mig varit avgörande, när jag ansett, att man icke nu bör avbryta banbyggnaden utan fortsätta fram till Sorsele.

Beträffande den norra delen föreföll det av det ärade statsrådets argumentation, som om avsikten uteslutande hade varit att ge Jokkmokkborna en järnväg. Men så tokig har väl aldrig någon människa varit, att hon tänkt sig det, utan naturligtvis är detta att betrakta som den sista länken i ett företag, som man vill ha genomfört i dess helhet. Jag vet icke, om det möjligen fordras någon ändring på den biten i framtiden, om man vill tillgodogöra sig inlandsbanan i dess helhet, men att man skulle ha åstadkommit denna bit för att endast tillfredsställa Jokkmokkborna och deras järnvägsbehov, det har aldrig ingått i min tanke eller mina planer. Jag har själv i höstas varit där uppe vid Harsprånget och sett, huru långt järnvägen kommit. Den har kommit över Lule älv en och en halv mil söder om Harsprånget och slutar nu mitt i en skog. Jag frågar: Är det verkligen, som herr statsrådet säger, *lämpligt* att på det sättet avsluta ett järnvägsarbete, bortsett från alla andra synpunkter? Jag tror visst, att, när man skall söderut, det är mycket lämpligt för vederbörande att begagna sig av automobiler och fara till Murjek, och det är kanske billigare, men i den tanken har biten aldrig blivit byggd utan för att vara sista länken i inlandsbanan, om vars betydelse riksdagen varit fullt enig. Nu får jag verkligen säga i avseende på den jämförelse, som man kommit med, om inflytandet av automobiltrafiken på järnvägstrafiken, att jag tvivlar icke på, att den är betydelsefull. Jag undrar i allt fall, om man icke får tänka sig att här skall en stor industri uppstå vid Porjus. Annars är eller befinner sig det hela i en så ogynnsam situation, att jag icke vet, hur det skall gå med landet i dess helhet, om man icke kan tänka sig att här skall uppstå en järnindustri, ett smältverk. Det är nödvändigt. Man kan väl då icke bara med bilar framtransportera det kol och de skogsprodukter, som behövas, utan man behöver i allt fall en järnväg för det. Det lär ju dessutom finnas mineralfyndigheter, som man anser sig i framtiden kunna begagna sig av genom denna bana. Jag får därför säga, att jag icke kan se på den där biten precis med samma ögon som kommunikationsministern, ehuru jag naturligtvis får beklaga, att där ligger ett annat företag, nämligen Harsprånget, där man lagt ned 9 miljoner

Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)

kronor, som ligger aldeles för föfot och som icke kan giva någon avkastning, därför att man icke anser det rådligt att fortsätta utbyggnaden av det. Men just därför frågar man sig: skall nu också en järnvägsbyggnad, som kostar 5—6 miljoner kronor, ligga på samma sätt som kraftverket vid Harsprånget ligger? Jag tycker, att det är litet för mycket om så blir fallet på en och samma plats.

Vad som förmått mig att gå den väg, jag påyrkar, är följande. För det första har jag frågat mig: är det verkligen lämpligt, att staten i en tid av arbetslöshet slutar upp med de få arbeten den har igång? Är det icke bättre, att om arbetet är av den art, att det icke är givande och icke på långa tider kan bli givande, såsom förhållandet är med dessa järnvägar, att man hellre bör taga det i ett långsammare och försiktigare tempo, men bibehålla det som ett område för verksamheten? Det har varit till stor del avgörande för mig. När man ser, att man alltid skjuter fram, att man skall göra det här och det där med arbetslöshetsmedel, då frågar jag: är det icke lämpligare, att staten fortsätter med de arbeten, som staten håller på med, även om man i det fallet får göra någon begränsning? Det har som sagt varit för mig avgörande. Sedan, beträffande de finansiella synpunkterna, anser även jag för min del, att man bör gå mycket försiktigt fram. Nu är det på det sättet, att här begär statsutskottet utöver vad Kungl. Maj: t föreslagit 700,000 kronor av lånemedel. Nu frågar jag mig: när man har bidragit med 15 miljoner kronor till en ruinerad bank, när man föreslår att lägga ned 3 miljoner i ett företag på Spetsbergen och 5 miljoner kronor för de affärsdrivande verken för att möta arbetslösheten, då har man väl i allt fall rättighet att fråga sig, om man icke får sträcka sig så långt, att man även kan bevilja 700,000 kronor till ett företag, som lika mycket som de företag, som jag nämnde, är av en rent nationell betydelse? Ty det är väl kärnpunkten. Kärnpunkten är väl att sätta de områdena så gott som möjligt i förbindelse med det övriga Sverige. Och så kommer den synpunkten, som icke får föraktas och som mycket skarpt framhållits av utskottet, mycket skarpare hos oss än i Kungl. Maj: ts proposition, nämligen de militära synpunkterna. Generalstabschefen har mycket kraftigt gått i bräschen för att få denna bana fullbordad, så att man utan risk kan framföra trupper på den, i händelse man behöver disponera dem i Norrland, och han har sagt, att det är så mycket viktigare att kunna förflytta dem i den mån, som man har en mindre armé att tillgå. Och så tillkomma naturligtvis de lokala intressena, som särskilt ha framförts av hövdingarna i både Norrbotten och Västerbotten, och de kulturella synpunkterna spela naturligtvis även en stor roll.

Nu säger den föregående ärade talaren, att med hänsyn till de militära synpunkterna borde detta anslag komma på fjärde huvudtiteln. Ja, det har jag icke mycket emot. Var man än tager penningarna, så kan man i närvarande stund icke kasta sig in på att taga dem av skattemedel eller flytta över anslaget till fjärde huvudtiteln, och i varje fall vill väl icke järnvägsstyrelsen avstå från att dirigera den järnväg, som skall

gå fram utefter dessa linjer. Annars skulle det väl bli en ren militär fråga, och det är icke meningen. Men i närvarande stund ha vi omöjlig kunnat taga upp de spörsmålen, så mycket mindre som på den utredning, vi begärt, vi icke fått svar från Kungl. Maj:t. Det har gällt att i närvarande stund säga ifrån, huruvida man vill stoppa och icke gå längre eller med avseende på inlandsbanan som helhet fortsätta och fortsätta försiktigt. Och jag för min del får därtill lägga, att innan man besluter sig för att gå norr om Sorsele, bör man se till, om man verkligen skall följa den plan som nu är tänkt för detta bygge, för att till slut nå Porjus.

Det var mycket i statsrådets anförande, som jag kanske icke svarat på. Med avseende på järnvägen Jörn-Gubbliaure är jag precis av hans åsikt. Den är naturligtvis av den art, att man kan säga, att om de mineralfyndigheter finnas i dessa trakter, som han talade om, bör den redan från början bära sig, och med avseende på järnvägens fortsättning från Lycksele, banan till Stensele, har jag icke velat taga någon ståndpunkt till den i dag. Jag är litet tveksam, om man verkligen bör fullborda den, men då jag vet, att man icke behöver taga ställning till den, då man har ett så pass stort anslag och det återstår därav så pass mycket att man, då riksdagen nästa år sammanträder, kan hinna taga ställning till den, har jag icke nu intagit någon ställning därvidlag, och det har statsutskottet ej heller gjort, utan gått på den linjen att man bör uppskjuta frågan om den banans fortsättning. På grund av vad jag sålunda anført, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Bergqvist**: Herr talman, mina herrar! Den slutspurt, som herr kommunikationsministern i denna sin egenskap nu gjort genom sitt stora anförande, har icke kunnat annat än på oss representanter för övre Norrland göra ett mycket nedslående intryck. Detta så mycket mera, som herr statsrådet så skarpt tillspetsade sina uttalanden, att om man ville bedöma frågan efter den form, kommunikationsministern gav sitt anförande, det icke kunde finnas någon appell från den mening, han uttalat. Detta är för oss som sagt mycket nedslående, i synnerhet som uttalandet gjorts av en person, som vi allesammans mycket högakta. Emellertid finns det dock andra meningar i denna fråga. Jag behöver bara peka på en sådan man som överingenjör Fogelmarck, vilken uttalat sig för fortsättningen av inlandsbanan och sålunda även av banbygget Porjus-Jokkmokk. Statsutskottet har också intagit en liknande ställning, och de motiv, som av förste vice talmannen framfördes, visa även, att det finns verkliga skäl för den ståndpunkt, som vi representanter för Norrland ha intagit.

Det är två grundsatser, som herr statsrådet uttalat, vilka jag ingalunda kan underskriva.

Den ena grundsatsen var den, att statens järnvägar skulle uteslutande vara ett affärsföretag. Om jag ock i stort sett kan gå med på att den ekonomiska synpunkten bör beaktas, får jag dock bestämt reser-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

vera mig emot, att den av herr statsrådet uttalade grundsatsen uppställes som en regel, vilken icke medger något undantag. Våra järnvägsföretag äro icke blott affärsföretag, utan kulturfaktorer i vårt samhälle, avsedda att befrämja utvecklingen i landet. Skulle man gjort den synpunkten gällande, att järnvägarna måste vara uteslutande affärsföretag, då hade vi sannerligen knappast fått en enda järnväg i hela det stora Norrland.

Den andra grundsatsen, som herr statsrådet uttalade, var den, att först skall en viss trakt ha en viss folkmängd, innan man kan bygga en bana där. Han uttalade sig nämligen så, att när befolkningen här — det gällde då de delar i övre Norrland, som ligga mellan floddalarna — blir fem- eller tiodubblad, kan man tänka på att där bygga järnväg. Ja, mina herrar, detta anser jag vara att ställa saken fullständigt på huvudet. Det skall icke vara så, att en landsända nödvändigt måste ha en viss folkmängd för att kunna göra anspråk på järnvägskommunikationer, utan landsändan skall ha järnvägstrafik för att kunna utveckla sig och få befolkningen ökad. Det visar sig också, att det är den vägen det gått i Norrland. Norrland har gjort oerhörda framsteg i utveckling och med avseende på folkmängden, sedan det började på att få någorlunda goda kommunikationer.

Herr statsrådet framställde bandelen Porjus—Jokkmokk såsom ett skolexempel på, hur en bana icke bör läggas, men när herr statsrådet skulle motivera denna sats, tyckte jag icke, att han fann något fullt bärande motiv. Det är visserligen sant, att denna bana går till övervägande delen genom en ödemark, men detta är icke fallet endast med denna bandel, utan med långa sträckor av de norrländska banorna. Jag behöver bara taga den delen av banan, som går från Gällivare till Porjus. Den löper genom en fullständig ödemark, men ingen kan säga, att den utgör ett skolexempel på, att den icke bort komma till stånd. Och vad fortsättningen av inlandsbanan från Porjus till Jokkmokk beträffar, är nog även den av förhållandena mycket väl motiverad och detta jämväl som lokalbana. Jokkmokk är Sveriges största socken. Den innehåller 193 kvadratmil med en spridd befolkning, som uppgår till inemot 8,000 människor inalles. Denna socken är synnerligen vanlottad med avseende å kommunikationer.

Herr statsrådet påpekade, att Gällivarebanan går genom denna socken. Om man kastar en blick på kartan, som finnes upphängd på väggen här, finner man, att det endast är ett litet hörn av denna stora socken, som beröres av nämnda bana. Jokkmokks kyrkby, centralplatsen i denna stora bygd, ligger $6\frac{1}{2}$ mil från närmaste järnvägsstation. Det är icke underligt, att befolkningen, som levat där under århundraden, slitit och släpat, försakat och arbetat, börjar på att längta efter att få litet drägligare förhållanden genom förbättrade kommunikationer, och jag tycker, att åtminstone vi, som representera denna bygd, må vara försvarade med att framföra förslag i syfte att söka förbättra livsvillkoren för de människor, som bo där.

Herr statsrådet skämtade litet grand över denna bana genom en

antydning, att den skulle endast komma att tjäna det ändamålet, att en och annan skulle kunna göra en lusttur upp till Jokkmokk och att detta icke skulle kunna motivera banans byggande. Ja, herr statsrådet gick så långt, att han sade, att inkomsten av banan ej komme att betala oljan, varmed man smörjer tågen. Jag hade icke väntat mig ett sådant uttalande från statsrådsbänken. Denna bana har en helt annan betydelse än att en och annan från Malmfälten eller Porjus skulle göra någon besöksresa upp till Jokkmokks kyrkby. Den är ett livsvillkor för hela bygdens utveckling och näring. Den naturliga avsättningsorten för Jokkmokks bondebefolkning är Porjus och Malmfälten, och under sådana förhållanden är det klart, att det behövs någon förbindelseled, varigenom de lätt kunna få sina produkter fraktade till dessa orter.

Herr statsrådet sade, att de, som bo två mil nedanför Jokkmokks kyrkby, hellre skulle komma till Murjek än till Jokkmokk med sina produkter. Jag kan icke skänka mitt gillande till ett sådant uttalande, ty om de föra sina produkter till Murjek, få de en mycket lång järnvägssträcka att frakta sina varor på, vilket blir dyrare för dem än att komma via Jokkmokk på den kortare vägen ned till Porjus och Malmfälten.

Jag vill sedan beröra vad herr statsrådet ytterligare i sitt anförande framhöll såsom en synnerligen viktig punkt, nämligen att övre Norrlands kommunikationsbehov kan i stort sett tillgodoses genom automobiltrafik. Det är mycket sant, att automobiltrafiken på de senare åren gjort en mycket glädjande utveckling i övre Norrland och att de långa vägarna där livligt trafikeras med autobiler, såväl person- som lastautomobiler, men då vill jag för det första framhålla, att vägarna äro rätt fåtaliga i förhållande till landets utsträckning och, för det andra — det är en sak, som vi skola komma ihåg — att största delen av året där uppe utgöres av vinter, under vilken tid vägarna äro fullständigt oframkomliga med autobiler. Det har visserligen under de två sista åren varit rätt gynnsamma vintrar, så att man kunnat hålla automobiltrafiken igång under jämförelsevis lång tid av året, men somliga vintrar återigen äro snörika och långa, så att man icke säkert kan beräkna, att automobiltrafiken skall kunna pågå under mera än fem månader av året. Under de övriga sju månaderna är man då avstängd. Under sådana förhållanden måste man väl säga, att järnvägar i dessa trakter ingalunda äro överflödiga.

En mycket viktig huvudsynpunkt för Porjusbanebyggets fortsättande har herr förste vice talmannen framhållit. Det råder ju såsom han framhållit mycken arbetslöshet i landet, och under sådana förhållanden är det givetvis viktigt, att man kan hålla arbeten igång, som äro av verkligt kulturell betydelse för landet. Nu hava vi en del arbetare däruppe på Porjus—Jokkmokkbanan, som hava inrättat sig där så, att till exempel de, som äro gifta, hava tagit dit sina familjer och beräknat, att de skola få arbeta där uppe under en längre tid. Skola nu arbetena därstädes nedläggas, måste dessa tagas därifrån, och deras existens blir ganska problematisk. Man vet ju icke, hur de skola kunna få något an-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

nat arbete på andra orter. Redan med hänsyn till arbetarna själva, anser jag det vara synnerligen viktigt, att detta arbete fortsättes.

Den slutliga sammanfattningen av herr statsrådets uppfattning om detta banbygge gjorde på mig ett mycket överraskande intryck. Såvitt jag hörde rätt, yttrade sig herr statsrådet på följande sätt: »Det är dubbelt så bra att kasta pengarna i sjön där de ej kunna uppfiskas, som att lägga ned dem i banan.» (Herr statsrådet *Örne*: Från rent ekonomisk synpunkt ja.) Såvitt jag förstod var detta ett allvarligt menat uttalande. Nu beräknas det, att detta banbygge skall kosta 5 miljoner kronor. Skulle det sålunda föreligga ett förslag här att till exempel kasta 10 miljoner kronor i sjön — det ena alternativet — och ett annat förslag att bygga för 5 miljoner kronor — det andra alternativet, ty herr statsrådet sade att det skulle vara »dubbelt så bra», och man måste då fördubbla de 5 miljoner kronorna — så skulle herr statsrådet ställa sig på den sidan, där man sade: »Nej, vi besluta att kasta pengarna i sjön, det är mycket bättre!» Ja, jag kan icke få någon annan uppfattning av vad herr statsrådet yttrade!

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att man nu har byggt en miljonbro över stora Lule älv vid Harspränget. Är det verkligen rimligt, att brohuvudet skall på andra sidan älven sluta i en ödemark? Herr statsrådet sade, att man ju sedan, när industrien börjar på att upptagas igen, kan bygga banan så, att man kan forsla fram träkol på den, bygga den »några mil in i skogen», såsom orden föllo sig, »för att få fram träkol». Ett sådant byggnadsprogram för våra järnvägar tror jag knappast man kan acceptera såsom klokt.

Jag kan icke annat, herr talman, än av fullaste övertygelse med den kännedom jag har om behoven i övre Norrland yrka bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt.

Herr Rosén: Herr talman! I propositionen angående dessa järnvägsbyggnader säger departementschefen, att många skäl tala för banornas fortsättande, men att han ansett, att statsfinansiella och järnvägsekonomiska skäl borde sättas i främsta rummet, och att han på den grunden kommit till det slutet, att dessa banbyggnader böra nedläggas. I dag har man från departementschefens sida icke fått höra ett enda skäl, som talat för banbyggnadernas fortsättande. Jag kan icke neka till att jag, liksom den föregående ärade talaren, blev åtskilligt överraskad över en del av de uttalanden, som herr kommunikationsministern gjorde, men jag gissar, att många liksom jag funno förklaringen till dem däri, att han meddelade kammaren, att han företagit en 2,000 kilometer lång studieresa på landsvägar i Norrland på den korta tiden av 12 dagar! Färdas man fram på det sättet, kan man icke få någon grundlig uppfattning om förhållandena.

Herr kommunikationsministern nämnde, att, om man kastar en blick på en befolkningskarta över Norrland, så finner man, att dessa järnvägar genomlöpa i stort sett folkotomma trakter. Om man kastar en blick på kartan, finner man också, att Kungl. Maj:t och kronan

äger ofantliga arealer i dessa s. k. obygdar. Det är också känt — det finner man, om man vill kasta en blick i handlingarna exempelvis hos domänstyrelsen — att de otaliga försök, som under de sista 2—3 decennierna gjorts från folkets sida att få bosätta sig på dessa kronomarker, hava avvisats obönhörligt. Det är först på sistone, då kolonisationsarbetet börjat uppmärksammas, som man tillåtit en och annan bosättning där. Jag förstår icke — herr statsrådet förstår det säkert bättre — hur trakterna där skola kunna bliva nämnvärt befolkade, då det icke varit tillåtet att befolka dem.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Den föregående ärade talaren har uppehållit sig huvudsakligen vid norra delen av Inlandsbanan. Jag skall be att beträffande södra delen av samma bana, mot vilken herr statsrådet var något gynnsammare stämd, få framhålla, att många skäl föreligga för densamma fortsättande i första hand fram till Sorsele. Sorsele är en kommun på fyratusen à femtusén innevånare, och denna kommun har stora jordbruksmöjligheter. Vi hade för några år sedan en landshövding, som icke kände till andra jordbruksmöjligheter i Norrland än de, som funnos i Sorsele. Där äger staten också högst betydande skogsarealer, men jag är överens med herr statsrådet därom, att sträckningen från Sorsele till Jokkmokk är mindre lämplig. Det är emellertid icke norrlänningarnas fel, att banan blivit lagd så, ty, om jag icke tager alldeles miste, är det en Skånerepresentant i andra kammaren, som åstadkom denna kompromiss, och jag anser för min del, att det är alldeles nödvändigt att ändra denna sträckning, om icke banan mellan Sorsele och Jokkmokk skall bli alldeles förfelad.

Herr statsrådet framhöll, att kommunikationsfrågan kommit i ett helt annat läge tack vare motortrafiken. Det föreföll som om herr statsrådet levde i den tron, att den huvudsakligaste trafiken i Norrland utgjordes av personbefordran. Det är nog alldeles oriktigt. Befolkningen där uppe reser icke så värst mycket. Att man reser och hälsar på bekanta förekommer kanske i långt mindre utsträckning där uppe än här nedåt. Däremot tror jag det möter svårigheter att transportera kronans virke på motorfordon utmed landsvägarna. Jag tror också, att det blir svårt att forsla träkol, gödningsämnen, malm o. s. v. på automobiler, och det är ju i första hand, skulle jag föreställa mig, för att tillvarataga tillgångarna där uppe som järnvägen skulle komma till stånd.

Det är visserligen sant, att man i vintras gjort försök med två postverkets automobiler. Den ena har gått, och den andra har stått stilla. Att den ena gått jämförelsevis regelbundet har berott på, att snöförhållandena i vinter varit mycket gynnsamma, men bli de litet svårare och blir kylan stark, så misstänker jag, att statsrådet icke skulle finna något nöje uti att begagna de personturerna, om han skulle resa en gång till där uppe. Herr statsrådet nämnde, att utmed tvärbanan Hällnäs—Stensele icke bo mer än 2,000 människor på sådant avstånd från järnvägen, att de skulle få direkt gagn av den. Den uppfattningen hade också civilministern von Sydow, men sedan

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

han fått klart för sig vilka avstånd man måste räkna med däruppe i förhållande till järnvägen å ömse sidor, var han beredd att korrigera sin uppfattning, och jag föreställer mig, att även den nuvarande kommunikationsministern är villig att göra det. Man får flerdubbla denna siffra för att komma till den riktiga. Men det är, som herr Bergqvist säger, att man väl icke bygger järnvägen för den befolkning, som finnes där nu. Jag har exempelvis observerat, att man i Stockholms omnejd går till väga på det sättet, att man först bygger väg, vattenledning, kloakledning och elektrisk ledning och sedan husen. Jag antager, att om de, som vilja bygga i Stockholms omgivningar, skulle få bära byggnadsmaterialierna på ryggen, såsom de ofta få göra uppe i Lappmarken, skulle det bli ganska ont om hus i förstäderna. Man bör följaktligen sörja för, att det finnes kommunikationsmöjligheter, om man vill att bosättning skall äga rum. Västerbottens län, som det företrädesvis är fråga om i detta fall, är ju beträffande antalet jordbrukare nummer ett i Sverige. Intet annat län har en så hög procent jordbrukarbefolkning. Det är uteslutande småbrukare. Jag säger det därför, att under årets remissdebatt och även i en motion ha uttalats nedsättande ord om jordbruket i Norrland. Det bör kanske ihågkommas, att dessa jordbrukare få bidra rätt väsentligt för att hjälpa jordbrukarna i södra Sverige, så att dessa skola kunna odla sin spannmål och sina betor. Uppe i Norrland ha de intet gagn av dessa tullar, men de få bidra till Sydsvriges jordbruk, så att det skall kunna hållas uppe. I Sydsvrige har man goda kommunikationer, men i Norrland dåliga, men ändå måste jordbrukarna i Norrland hjälpa det sydsvenska jordbruket. Detta tycker jag tyder på, att det icke är så dåligt ställt med jordbruket i Norrland. En annan fråga, som det icke sagts ett ord om i detta sammanhang, men som icke kan lämnas helt åsido, är sjukvårdsfrågan. Det är rätt ofta som riksdagen sysslar med denna fråga. Det är mycket illa ställt för befolkningen i Lappmarken i detta avseende. För några år sedan inträffade det, att en jordbrukare uppe i Wilhelmina fjällbygd måste söka lasarettsvård för sin sjuka hustru. Han behövde tolv dagar för att komma från sitt hem till lasarettet i Umeå. Själv var jag för tre à fyra år sedan uppe i Tärna socken och vandrade i en bygd och kom till en av de underbaraste trakter, som finns i detta land, nämligen Björkvattnet. Där träffade jag i en stuga på en jordbrukare, som legat till sängs i några månader. Hans häst hade sparkat av benet på honom. Vårre var det inte. Han dog sex dagar efter mitt besök på grund av vanvård eller i brist på vård. Han kunde icke få någon som helst vård. Han hade visserligen en häst, men det fanns ingen möjlighet att på barmark taga sig därifrån med en häst, än mindre med en människa efter den hästen. När sjukvårdsförhållandena äro sådana, får man icke undra på, att ställningen förefaller något förtvivlad för dessa människor. Länets landsting har för fyra år sedan avsatt medel till byggande av ett lasarett i Lappmarken. Man har tänkt sig att lägga det vid Storuman i

Stensele. Vi kunna emellertid icke börja detta bygge, förrän det blir fullt klart, dels om inlandsbanan kommer att fortsättas åtminstone till Storsele, och dels att tvärbanan från norra stambanan till Storuman blir färdigbyggd. Förr kunna vi icke realisera planen att bygga ett lasarett i Lappmarken.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Genom pressen har det blivit känt, att emigrationen under detta år tilltagit i oerhörd grad. Jag såg en uppgift häromdagen, att den hade sjudubblats mot i fjol, och jag förmodar, att emigrationen icke kommer att minskas, därest riksdagen skulle ställa sig mindre välvillig beträffande kommunikationsfrågan. I propositionen har kommunikationsministern förutsett, att arbetslösheten skulle ökas genom att tvärbanan såsom han föreslår skulle nedläggas, men han tröstar sig med, att arbetarna få övergå till nödhjälpsarbeten. Men är det klokt att skingra räslägggarlagen och andra speciallag, som finnas, och låta dessa försvinna bland hopen av arbetslösa och antingen syssla med något mindervärdigt arbete eller i sämsta fall få understöd? Det talades här rätt mycket under debatterna för någon tid sedan om arbetslösheten, att det fanns människor, som ha rätt till statshjälp. Ja, jag vågar påstå, att de människor, som bygga och bo där uppe, också ha rätt till statshjälp.

Herr statsrådet talade om, att det var mindre klokt att lägga ned 5 miljoner kronor på Jokkmokkbanan. Det var detsamma som att kasta pengar i sjön. Det gällde en så liten befolkning, och resultatet skulle bli så dåligt. Jag vill erinra herrarna om, att det finns ett annat område, där riksdagen icke varit så värst nogräknad i detta avseende. Jag skall bara nämna ett exempel. Det finns en fiskehamn i Blekinge, byggd för femtio fiskare med familjemedlemmar, inalles 250 människor. Den kostar i närvarande stund tvåmiljonerfemhundra tusen kronor, och den är ändå icke färdig. Det har varit att kasta pengar i sjön, herr statsråd! Jag skulle vilja fråga, om herr statsrådet kan meddela, hur stor statens avkastning på det företaget kan bli.

Herr statsrådet ansåg, att det var hans program, hans testamente så att säga, att utsäga att det vore viktigare att utveckla vägkommunikationerna i Norrbotten och Västerbotten än att bygga denna bana. Ja, jag kan icke låta bli att tänka på, att det var herr statsrådet Örne, som i år föreslog nedsättning av alla väganlagen till Norrland. Om man läser i gamla riksdagsprotokoll om järnvägsväsendets historia, skall man finna, att för en 30, 40 till 50 år sedan höllos både i första och andra kammaren många varmhjärtade anföranden till förmån för även järnvägsbyggnader i Norrland. Som en röd tråd går det genom dessa anföranden, att man visserligen tvivlade på de mycket omtalade jordbruksmöjligheterna, men man ansåg i allt fall, att även norrlänningarna voro svenska medborgare, som hade samma rätt som andra att få kommunikationer. Man såg på den tiden icke så fasligt strängt på det ekonomiska resultatet. Okunnighet om jordbruksmöjligheterna i Norrland har rätt i alla tider. Läser man böcker från 1500-, 1600- och 1700-talet, skall man överallt finna, att det klagas över, att man

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

i sydligare delar av landet inte har någon aning om vad som växer där uppe. Denna okunnighet kvarstår än i dag på sina håll. Jag kan icke underlåta att säga, att Abraham Hülpfers, som på 1760-talet, tror jag det var, reste i Norrland — han reste icke så hastigt som herr statsrådet — fann, att det växte vete där uppe, och det nämnde han inte som något märkvärdigt. Han omtalade, att det växte äpplen, päron och plommon i prostträdgården i Skellefteå, men det fann han ej heller vara något så förfärligt märkvärdigt. Det är icke mer än två eller tre år sedan en utställning av Västerbottensäpplen var anordnad i Stockholm. Där uppe växer en hel del. Däröfver har man i allmänhet icke någon aning. Jordbruksmöjligheterna äro lika goda i dessa trakter som de äro här, vågar jag säga. Norrland är ett framtidsland. Och då de människor, som bygga och bo där, ha samma rätt som andra att bliva gynnade med kommunikationer, så hemställer jag, att första kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Friherre **Adelswärd**: Herr greve och talman! Under min ganska långa riksdagsmannatid har jag aldrig deltagit i de ständigt återkommande diskussionerna om Norrlands järnvägar. Jag har alltid sett skeptiskt på dessa olika järnvägsföretag, och det har förefallit mig, att det har nog för frikostigt till dem givits enorma belopp med full visshet om, att de icke någonsin kunde göras räntebärande. Då jag emellertid i järnvägsstyrelsen i egenskap av järnvägsfullmäktig har tagit del av den fråga, som nu är för handen, skall jag be att få säga några ord.

Inom järnvägsstyrelsen, där frågan ganska grundligt diskuterats, har man uppnått så gott som full enighet, och jag är för min del alldeles enig med den stora majoriteten. En reservant framkom, vilken här redan under diskussionen åberopats. Jag tror emellertid icke, att de skäl, som den reservanten anförde, äro att sätta framför anföranden utav andra sakkunniga annat än beträffande hans huvudskäl, nämligen att han ansåg, att inte något avbrott i järnvägsbyggandet borde äga rum på grund av rådande arbetslöshet. Denna arbetslöshet har ju anförts vid så många olika tillfällen under den förra och denna riksdag, då det gällt anslag till företag, där mänskligt arbete skulle i större eller mindre grad tagas i anspråk, att det är helt naturligt, att den även i detta fall skulle dragas fram. Jag skall icke uppehålla mig därvid, men jag vill emot detta skäl säga, att denna arbetslöshet synes kunna bra mycket bättre avhjälpas med arbete på vägar, automobilvägar, som herr statsrådet anförde behovet och nyttan av för övrigt Norrland, än vad som kan ske genom arbete på järnvägsbyggnader.

Emellertid gick ju järnvägsstyrelsens förslag i huvudsak ut därpå, att den takt, varmed det fortsatta järnvägsbyggandet utfördes, skulle minskas, och även i Kungl. Maj:ts proposition har den synpunkten i första hand framhållits. Kommunikationsministern har emellertid i sitt intressanta och utredande anförande lagt saken på ett vidare plan, då han tagit upp hela inlandsbanefrågan. Jag kan för min del

icke annat än helt och hållet instämna i de synpunkter, som kommunikationsministern därvid anförde.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Jag skall icke länge uppehålla mig därvid, för att undvika att endast upprepa, vad han sagt. Så långt måste vi väl i alla fall giva honom rätt, att förhållandena i många avseenden betydligt ändrats sedan de tillfällen, då riksdagen tidigare förordat nya anslag till inlandsbanan. Kommunikationsförhållandena hava faktiskt för den vanliga trafiken mycket ändrats, i samma mån som vägsystemet i Norrland blivit förbättrat och därmed automobiltrafik blivit möjlig. Detta är något obestridligt.

Vidare ha vi den strategiska synpunkten, som väl för många tidigare har varit den avgörande vid bedömandet av inlandsbanefrågan. Jag vågar påstå, att förhållandena även i detta avseende äro helt annorlunda nu än tidigare. Banan har icke längre samma betydelse ur strategisk synpunkt som förut, sedan det militärpolitiska läget helt och hållet förändrats.

Vad så beträffar betydelsen av inlandsbanan som en sammanbindningsbana, fränsett det strategiska behovet, tror jag mig också kunna påstå, att den icke är så synnerligen stor, utan att järnvägens största betydelse ligger i dess egenskap av lokalbana. Det har också märkts vid den diskussion, som ägt rum här i dag, att det är de rena lokalintressena, som spela huvudrollen vid bedömandet. Att dessa intressen icke sammanfalla med de nationalekonomiska, tror jag också är obestridligt.

De skäl emot ett fortsatt hastigt järnvägsbyggande där uppe, som äro de avgörande, äro emellertid de statsfinansiella. Förr, då vårt statsfinansiella läge var ett helt annat och bättre än det nuvarande, kunde det gå för sig, även om man ställde sig aldrig så skeptisk till behovet av dessa järnvägar, att offra avsevärda summor på dem, men som förhållandena äro nu, kan jag icke finna annat, än att man måste fästa avgörande vikt vid denna synpunkt.

Under såväl förra som den nuvarande riksdagen och kanske ännu tidigare har ju riksdagens uppmärksamhet mer och mer börjat fästas på nödvändigheten av en sparsammare statsförvaltning än den tidigare under många år rådande. Vår statsskuld har i hög grad ökats, och man måste se till, att sparsamhet iakttages. Denna kan icke inskränkas till de rent administrativa områdena, utan den bör sannerligen iakttagas, även när det gäller dessa improduktiva järnvägsföretag och andra byggnadsföretag, som påtagligen icke äro och sannolikt aldrig kunna bli räntabla. Jag trodde, att denna uppfattning hade trängt igenom ganska väl i riksdagen, men det framgår av åtskilliga beslut, som på sista tiden fattats här, att så icke är förhållandet och att den, som det tycks, knappast trängt igenom ens i statsutskottet, där eljest dessa synpunkter närmast borde ha kommit till beaktande.

Herr förste vice talmannen anförde i sitt yttrande nyss som skäl för sin ståndpunkt det förhållandet, att riksdagen tidigare i år liksom föregående år beviljat miljonanslag, vilka icke förefallit förestavade

Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)

av sparsamhetsgrundsatser, såsom t. ex. ett på åtskilliga miljoner till en bank och ett annat på några miljoner till Spetsbergskolen. För min del beklagar jag högeligen båda dessa beslut, och jag kan icke finna, att man på grund av det förhållandet, att man på ett, som jag finner, oklokt sätt utgivit miljoner för dessa ändamål, bör utgiva ytterligare pengar för oförståndigt användande, även om beloppet i detta fall icke kan jämföras med de nyssnämnda anslagen. Jag tycker således, att herr förste vice talmannens skäl icke var något skäl alls. Det kan icke annat än påminna en om det gamla uttrycket »att kasta goda pengar efter förlorade».

Jag tycker för min del, att kammaren har anledning att vara tacksam mot kommunikationsministern, som har haft modet att i elfte timmen av sin ämbetsutövning säga den osminkade sanningen i denna fråga, och det är mig ett nöje att i all anspråkslöshet understödja hans synpunkter, som förefalla mig alldeles riktiga, i det jag härmed anhaller att få yrka bifall till Kungl. Maj: ts proposition.

Herr statsrådet **Örne:** Herr förste vice talman, mina herrar! Herr Bergqvist uttalade sina bekymmer över den ton, varmed jag talat om Jokkmokkbanan. Jag ber emellertid för att undvika all mytbildning att få framhålla, att jag uttryckligen sade, att det var från rent ekonomisk synpunkt jag utgick, och jag har naturligtvis icke därmed förnekat, att det kan finnas även andra synpunkter att anlägga på frågan. För övrigt ber jag herr biskopen ursäkta mig, om jag använde ett något färgrikt språk. Det var ju en avskedspredikan!

Så skall jag be att få yttra några ord i anledning av vad herr Rosén anförde. Herr Rosén sade, att man i Stockholms stad gör på det sättet, att man drager ut gator och kommunikationsleder och lägger ned vattenledning ute på landet, och först sedan blir det bebyggt. Ja, men varför gör man det, herr Rosén? Jo, emedan man är tvärsäker på att få sälja tomter. När man vidtar dessa åtgärder, har man naturligtvis förfrågningar från en massa människor, som vilja köpa just de tomterna, och man gör det inte förr. Skulle man på samma sätt alltid fordra, att den sträcka, där en järnväg skall gå fram, skall vara eller hava utsikt att genast bli så lätt bebyggd, att banan kan bära sig, finge man aldrig några järnvägar i mindre tätbefolkade trakter, men så långt går jag icke på något sätt. Dessutom få ju tomtägarna i form av tomthyra eller priset på tomterna betala det fulla värdet av dessa anläggningar enligt de moderna principer, som nu tillämpas, och det varken kan eller vill befolkningen göra i de trakter mellan Jokkmokk och Porjus, där denna bana skulle gå fram. Det kan den icke redan därför, att den som bekant icke existerar! Det finns inga människor där uppe.

Så vill jag säga, att jag ingalunda underskattar det norrländska jordbruket. Jag hann se ganska mycket på den hastiga resan. Att den var så hastig, berodde till stor del på att många trakter saknade allt intresse. De bestodo av mossar och mariga skogar mil efter mil. Det

var just ingenting att stanna för och omsorgsfullt se på annat än för en geolog eller botanist, för vilken det ju kunde vara av intresse! Man stannade, när man kom fram till byarna. De ligga icke så tätt, utan man hann stanna flera timmar och kunde ändå komma så långt som jag sagt på några dagar.

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

Så sade herr Rosén någonting beträffande fiskehamnar, som kam-maren måtte hava uppfattat som en spetsighet, riktad mot mig. Jag skall be att få påpeka, att ifrågavarande fiskehamnar beslutats av riksdagen mot regeringens förslag, långt innan jag hade någonting med offentliga angelägenheter att göra här i landet. Jag har emellertid tillsatt bl. a. herr Rosén för att granska detta program och skära ned det. Och om en stund komma vi att behandla en proposition, där jag helt och hållet gått på herr Roséns linjer. Om herr Roséns yttrande var menat som en spetsighet, så träffade det verkligen inte målet!

Ja, det skulle vara åtskilligt att svara på i denna debatt. Jag skall emellertid icke taga upp tiden med att göra det. Jag förstår, att det icke skulle inverka på resultatet, och då vill jag icke förlänga debatten med repliker.

Herr Kvarzelius: Herr talman! Jag kan inte neka till att jag liksom herr förste vice talmannen kände mig litet förvånad, då herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i dag lade upp frågan på detta plan, eftersom statsutskottets förslag ju icke skiljer sig mera från Kungl. Majts, än att anslaget ökats från 1 miljon till 1,700,000 kronor.

Jag kan på samma gång gärna tillägga, att jag känt mig något förvånad över den bevisningsmetod, som herr statsrådet använde, när han uppehöll sig vid den lilla hästskoformade järnvägsbiten på sträckan Jokkmokk—Porjus—Gällivare—Murjek. Han tycktes alldeles vilja förbise, att bansträckan Jokkmokk—Gällivare ingår som ett led i den stora inlandsbanan. Det är klart, att man på varje järnvägsanläggning av någon större längd skall finna döda punkter, där det icke bor något folk och beträffande vilka man icke kan anföra någon motivering, varför järnvägen går just där. Men järnvägen måste vara sammanhängande, och man kan inte draga den förbi endast de platser, där det finns folk, och sedan låta de resande taga sig fram mellan de olika järnvägsstumparna bäst de vilja.

Nu är det många år sedan regeringen och riksdagen enades om byg-gandet av inlandsbanan. Sedan dess har ju ingenting annat inträffat än en ekonomisk depression, som så tillvida vållat en rubning i planen, att man måste bygga i saktare tempo. Man har fått bygga ett antal kilo-meter mindre, än man ursprungligen enligt planen tänkt sig. Om jag minns rätt, var det, medan landshövding von Sydow var civilminister, som den stora planen för inlandsbanans byggande framlades, vilken, om jag fattat saken rätt, överensstämde med järnvägsstyrelsens åsikt och även vann riksdagens godkännande. För riksdagen framlades det för-slaget, att man endast skulle bygga söderifrån och norrut, men med bi-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

fall till den motion av en av statsrådet Örne partivänner, herr Asplund, som är en ivrig vän av Norrlands kommunikationer, beslöt riksdagen att bygga både söderifrån och norrifrån för att på det sättet snabbare få hela förbindelseleden färdig.

Det är alldeles tydligt, att det i vad herr statsrådet Örne yttrade finns åtskilligt, som det är all anledning att taga vara på, särskilt vad han yttrade beträffande statsjärnvägarnas räntabilitet. Jag kan väl förstå järnvägsstyrelsens bekymmer, när den finner, hur riksdagen beslutar järnvägsanläggningar, som tämligen säkert aldrig kunna komma att lämna någon utdelning på anläggningskapitalet, medan järnvägsstyrelsen å andra sidan det oaktat är utsatt för anmärkningar för att den icke sköter järnvägarna så, att det blir ordentlig avkastning på det nedlagda kapitalet. Det är ju alldeles tydligt att det icke finns någon möjlighet därtill och att det är omöjligt att begära att statens järnvägar skola kunna lämna samma avkastning på det kapital, som är nedlagt i statsbanorna, som de enskilda järnvägarna i allmänhet kunna göra på sitt. Ty det är ju så, att staten får bygga alla de järnvägar, som ingen annan vill bygga och där man icke på förhand kan kalkylera med att järnvägsföretaget såsom sådant är och kan bli en ganska god affär. Det riktiga vore givetvis, ifall man kunde ordna bokföringen affärsmässigt, så att man förde särskilda räkenskaper för sådana järnvägar, om vilka man redan från början kan säga, att de aldrig kunna bli räntabla, och å andra sidan för sådana järnvägar, som hava nödiga förutsättningar för att kunna bli räntabla, och att man icke klandrade statsjärnvägarna eller riktade anmärkningar mot järnvägsstyrelsen på grund av det dåliga räntabilitetsresultatet, när riksdagen själv arrangerat det så, att det icke finnes någon möjlighet att kunna få någon högre dividend på i statens järnvägar nedlagt kapital.

Men å andra sidan är det också alldeles oriktigt att driva den meningen, att varje järnväg, som bygges, nödvändigt skall bli räntabel. Då kopplar man fullständigt av de synpunkter, som i allmänhet äro grundläggande, när det gäller skapandet av kommunikationsleder, t. ex. bygandet av landsvägar. Har det någonsin byggts en landsväg, som lämnat någon utdelning på det i företaget nedlagda kapitalet? Säkerligen icke. Därför skulle man således upphöra att bygga landsvägar! Det är fullständigt abnormt. Men landsvägarna ensamma kunna ju icke tillgodose kommunikationsintressena, utan järnvägar måste också komma till, de äro de stora stråkvägarna, som landsvägarna mynna ut i. Det är ju det problemet, som här i alldeles exceptionell grad föreligger, när det gäller inlandsbanan. Och sedan nu statsmakterna enat sig om att inlandsbanan skall byggas, vill det förefalla mig vara något sent att nu taga upp frågan, huruvida man skall avbryta vid det som byggts å ömse sidor och lämna en lucka i mitten. Huruvida det skall gå fortare eller saktare, får givetvis bli beroende på de ekonomiska förhållandena, men mig vill det synas, att under en lågkonjunktur, då det råder arbetslöshet, staten borde i större utsträckning bedriva sina arbeten och icke även den liksom de enskilda industriidkarna inställa och minska omfattningen

av sin verksamhet, ty därigenom förökas olägenheterna av arbetslösheten.

Det är en annan synpunkt, när det gäller järnvägarna i Norrland, som det synes mig motiverat att fästa uppmärksamheten på. Vi se av kartan där, vilka stora områden som äro statens egna markområden. Det är skogar, men dessa skogar fordra mycket arbetskrafter för att kunna komma till någon nyttig användning. Detsamma är förhållandet med övriga skogar i Norrland, med våra vattenfall och malmfyndigheter i Norrland, men skall man kunna räkna med att dessa tillgångar skola kunna exploateras och tagas i produktionens tjänst, är det tydligt, att man måste ha arbetare, människor som bo däruppe, och då är det nödvändigt, att man ordnar det så, att man får några människor att bo däruppe. För statens eget vidkommande är det ju så, att när det gäller att bestämma avlöningarna, måste man ha särskilda bestämmelser för dessa delar av vårt land, som ur så många andra synpunkter äro missgynnade i förhållande till sydligare delar av landet. Ett av medlen till att underlätta vistelsen däruppe, till att öka trevnaden och på det sättet bereda möjlighet att få folk dit upp, är givetvis bättre kommunikationer och allt vad som följer med förbättrade kommunikationer. Den synpunkten är naturligtvis av den betydelse, att man ej ett ögonblick får lämna den ur sikte, när man skall bedöma värdet av kommunikationsanläggningar och befrämja sådana särskilt i Norrland.

På grund av vad jag här anfört får jag, jämte det att jag ger min fulla anslutning till vad herr förste vice talmannen yttrade i sitt anförande, hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Bergqvist: Friherre Adelswärds synpunkt, att man nu gjorde klokare i att nedlägga arbete på landsvägar i stället för på järnvägar, kan jag icke utan vidare skriva under, när det gäller Norrland, där man endast en ringa del av året kan trafikera landsvägarna med automobiler. Friherre Adelswärd framhöll också, att man i dessa tider borde vara betänksam mot ett hastigt forcerande av järnvägsbygandet i Norrland, så vitt jag hörde rätt. Det är nu icke fråga om ett hastigt utbyggande av järnvägarna, utan tvärtom ett mycket långsamt, vilket framgår av de anspråkslösa summor, som äro föreslagna.

Herr statsrådet nämnde, att han kommit att giva sina ord en viss form, därför att det var en avskedspredikan han höll, men denna predikan fick nog sin färg därav, att texten var hämtad ur de apokryfiska böckerna. Jag tyckte även, att den i slutet röjde litet tendens till baptistiska åsikter, när den bar ned i vattnet. Därför kom den icke att framkalla de milda tårar, som en församling eljest i en sådan stund plägar gjuta.

Herr Rosén: Jag tror, att herr statsrådet skulle kunna hos domänstyrelsen få uppgift om att det förekommit otaliga förfrågningar angående markupplåtelse även i Norrland, men att många av dessa av-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

slagits. En hel del av dessa, som under årens lopp fått avslag på sina ansökningar, ha sedermera fått jord i Kanada.

Herr statsrådet sade sig ha kunnat resa så fort som han gjort, därför att det var så långt mellan byarna och ingenting att stanna och titta på. Det hade dock funnits åtskilligt att se på, om herr statsrådet hade velat stanna vid en eller annan gångstig eller spång eller någon usel kärrväg och följt den två eller tre mil inåt till fots. Då skulle han ha träffat på en och annan vacker by, som saknade varje kommunikation. Byarna ligga nämligen icke utmed landsvägarna i allmänhet, herr statsråd.

Då herr Kvarnzelius talade om järnvägsstyrelsens bekymmer i fråga om järnvägsanläggningarna, vill jag erinra om, att det är järnvägsstyrelsens förslag, att inlandsbanan skall utbyggas till hela sin längd, och att tre tvärbanor skola byggas. Detta förslag framlades 1916, men vann ej riksdagens bifall då, utan först 1917. Järnvägsstyrelsen är emellertid stundom en smula nyckfull, och numera tager järnvägsstyrelsen avstånd från sitt eget då framförda och av riksdagen godkända förslag. Järnvägsstyrelsen har i stället slagit in på att endast förbättra järnvägsförbindelserna i de trakter, som redan hava goda kommunikationer. Men jag vill hemställa till herr Kvarnzelius, huruvida han tror, att avkastningen på det kapital, omkring 40 miljoner kronor, som staten hittills nedlagt i dubbelspår och rangerbangårdar, kommer att bli så förfärligt stor. Jag tror det icke.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke mycket förlänga denna diskussion. Det har ju sagts från olika håll vad som varit att säga, och jag ber för min del att i allo få instänna i vad herr förste vice talmannen framförde. Jag kan göra det så mycket mer, som jag tillsammans med honom deltagit i den förberedande behandlingen av denna fråga på avdelningen och sedermera i utskottet.

Jag skall icke upptaga någon annan synpunkt än den, att jag i någon mån vill vända mig mot herr järnvägsfullmäktigens, friherre Adelswärds uttalande nyss. Det är ju klart, att eftersom han deltagit i detta ärendes handläggning inom järnvägsstyrelsen, han också funnit sig manad att föra talan för det slut, till vilket järnvägsstyrelsen kommit. Därom är ju ingenting att säga, men jag ber i alla fall att få göra några anmärkningar mot de uttalanden, som han gjorde.

Friherre Adelswärd förklarade, om jag fattade honom rätt, att reservanten inom järnvägsstyrelsen egentligen endast på grund av arbetslöshetsförhållandena hade velat, att arbetet skulle fortsättas på inlandsbanan. Det är nog icke alldeles riktigt, ty järnvägsstyrelsens reservant har förklarat, att han på grund av statsfinansiella skäl kan vara med om att mer eller mindre framflytta tiden för fullbordandet av någon del av banan, men han har varit rädd för, att just detta uttalande från järnvägsstyrelsen skulle tolkas på det sätt, att det icke bara vore fråga om ett framflyttande av tiden utan även om ett nedläggande av hela arbetet, och det är ju icke alldeles fritt från, att en sådan tolkning skulle

kunna inläggas i ett beslut, som toge fasta på det yttrandet. Vad den saken beträffar, säger han, att det är nödvändigt att hava en byggnadsplan fastställd, och det har man också haft ända från början, då frågan om denna inlandsbana kom upp. Man ville ha en byggnadsplan fastställd. Man kan ändra på den och framskjuta banans fullbordande, men man får akta sig för att inställa arbetet och nedlägga det helt och hållet. Det är detta från Kungl. Maj:ts sida föreliggande förslag att nedlägga byggandet helt och hållet på den norra delen, som fullkomligt strider mot allt vad riksdagen hittills velat, att med avseende på denna bana skulle iakttagas.

Nu har här framhållits, att det blir så ofantligt dyrt, och att man icke får någon inkomst, någon direkt avkastning av denna bana. Ja, men är det någon nyhet? Tro herrarna icke, att statsutskottet och riksdagen vid den ingående behandlingen av denna fråga haft detta alldeles klart för sig och att, om man det oaktat kommit till den uppfattningen, att denna inlandsbana bör byggas, det är därför, att man ej får på en sådan fråga som denna anlägga rent uteslutande statsfinansiella synpunkter? De indirekta fördelarna av denna bana i nationalekonomiskt avseende och i andra avseenden äro av den beskaffenhet, att statsmakterna ansett detta mer än väl uppväga det otvetydiga bortfallandet av den rent ekonomiska avkastningen.

Jag kan ej underlåta att särskilt i det avseendet peka på den strategiska betydelsen av denna bana. Friherre Adelswärd förklarade visserligen, att denna strategiska betydelse numera är mindre än förut. Jag vet ej, varifrån friherre Adelswärd fått den insikt på detta område, som givit honom anledning till ett sådant uttalande. För den händelse man fäster något avseende vid dem, som hittills ansetts vara bäarna av insikten på det området, kommer man till en helt annan uppfattning. Om man sålunda håller sig till vad generalstabschefen under ämbetsansvar i det avseendet yttrat, kommer man till en alldeles motsatt uppfattning. Han har med kraft framhållit, att det är nödvändigt, att denna bana kommer till stånd, och han har med kraft understrukit, att det är, snart sagt, omöjligt att försvara övre Norrland, med mindre denna bana kommer till stånd, samt att denna bana är så mycket mer nödvändig nu, för den händelse försvarskrafterna i övrigt komma att minskas, mot vad man förut tänkt vid den tid, då man beslöt hela denna banas tillkomst. Det synes mig ligga så pass mycket av rent förnuftiga grunder i ett sådant uttalande, att man icke gärna kan underlåta att tillmäta detta uttalande större betydelse med avseende på de strategiska synpunkterna, med avseende på landets försvarsfråga, än vad uttalandet från friherre Adelswärds sida kan föranleda till.

Jag skall icke uppehålla tiden längre med detta, utan ber att på det allra livligaste få instämma i yrkandet om bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad ut-

*Anslag till
inlandsbanan
mellan Volg-
sjön och
Gällivare.
(Forts.)*

skottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om anslag
till statsbana
Jörn—Gubblia-
jaure.*

Punkten 2.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 89, av herr *O. Bergqvist* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 117, av herr *E. Hage* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte till byggande av järnvägen Jörn—Gubbliajure för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att herrar Bergqvists m. fl. och Hages m. fl. berörda motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *O. Bergqvist*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Bergqvist**: Frågan om en tvärbana från Jörn till Gubbliajure har länge stått på dagordningen. I princip beslöts den redan 1917, men ännu har ingenting gjorts för att detta järnvägsföretag skall komma till stånd. Detta dröjsmål nu i sex år har hos befolkningen verkat mycket nedslående. Den känner sig besviken i de förväntningar, den ställt på riksdagen i detta avseende, vilket man ju icke kan förundra sig över.

Nu hava några motionärer, då Kungl. Maj:t ej framlagt något förslag till årets riksdag om anslag till denna banbyggnad, hemställt, att riksdagen ville besluta att till igångsättandet av arbetena på denna bana bevilja 700,000 kronor. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna biträda motionärernas förslag i frågan.

Det har naturligtvis först varit de statsfinansiella skälen, som gjort, att utskottet ställt sig avvisande, och för det andra har det varit den omständigheten, att det uppstått olika meningar om den sträckning, banan skulle få i sin nedre del. Jag medger mycket gärna, att utskottet kan ha haft visst fog för att ställa sig på dessa skäl, men detta förstår i alla fall ej ortsbefolkningen, som hyser bekymmer för banbyggandets tillbakasettande. Emellertid har statsutskottet redan förra året sagt, att utskottet icke ville intaga någon avvisande hållning till frågan om banbyggandets upptagande med nödhjälpsmedel. Det ställdes ock i utsikt, att arbetet skulle upptagas med sådana medel, men detta har ej skett. I år har statsutskottet gjort samma uttalande, och jämväl Kungl. Maj:t har pekat på denna möjlighet, men det är att befara, att resultatet blir detsamma som hittills, att ingenting blir åtgjort. Fördenskull vore det ytterst viktigt, att det bleve ett direkt statsanslag, så att byggnadsföretaget bleve betryggt och arbetet kunde igångsättas. Den omständigheten att tvivel eller tvekan om den rätta riktningen av banans nedre del gjort sig gällande, borde icke kunna

förhindra detta, ty sträckningen från Glommersträsk till Arvidsjaur kan aldrig någonsin bli mer än en, och på denna del borde arbetena kunna upptagas. Att denna bana är av behovet påkallad, är allmänt erkänt, och att den har större förutsättningar än många andra norrländska banor att lämna ett gott resultat, är också från alla håll erkänt. Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit, att denna bana har den största utsikt att bli räntabel och vidare att den icke är en lokalbana i vanlig mening, utan har betydelse för hela länet. Västerbottens och Norrbottens läns handelskammare har yttrat sig i samma riktning och betonat, att denna bandel är en av de viktigaste och mest önskvärda däruppe.

Jag vet mycket väl, att det ej lönar sig att taga upp någon debatt, såsom frågan nu ligger, men jag har ej kunnat underlåta att här yttra några ord i saken. Med andra ord — jag har ej kunnat vara med om att motionen begravdes i tysthet, och jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

Herr förste vice talmannen: I mitt första anförande berörde jag även denna fråga och jag angav då, hur pass långt jag ansåg att man här kunde gå. Att man i alla fall icke kunde tillstyrka bifall till den motion, som föreligger, är ju även motionären fullt övertygad om.

Jag ber således att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Bergqvist m. fl. i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till fortsättning av statsbanan Hällnäs—Stensele för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 1,700,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 86, av herr *G. Rosén* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 101, av herr *W. Bäckström* m. fl., hade hemställts bl. a., att riksdagen måtte för fortsättning av statsbanan Hällnäs—Stensele, utan avbrott, för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, måtte till fortsättning av statsbanan Hällnäs—Stensele för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 1,700,000 kronor, att utgå av lånemedel,

Om anslag till statsbana Jörn—Gubblijaure.
(Forts.)

Anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele.

Anslag till
statsbanan
Hällnäs—
Stensele.
(Forts.)

b) att de av herr Rosén m. fl. och herr Bäckström m. fl. i ämnet väckta motionerna, i vad samma motioner avsåge statsbanan Hällnäs—Stensele, måtte anses besvarade med vad utskottet i förevarande punkt anfört.

Reservation hade avgivits av herr *O. Bergqvist*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Rosén**: Herr talman! I enlighet med järnvägsstyrelsens förslag beslöt 1917 års riksdag bland annat, att en tvärbana Hällnäs—Stensele skulle byggas, vilken skulle utgöra en förbindelse mellan norra stambanan och inlandsbanan. Arbetet på denna tvärbana har påbörjats, och järnvägen väntas bli färdig fram till Lycksele under hösten 1924. Järnvägsstyrelsen har nu föreslagit, att arbetet skulle avbrytas, och att de återstående tio milen upp till Stor-Uman vid inlandsbanan tills vidare icke skulle komma till utförande. Inom järnvägsstyrelsen har överingenjör Fogelmarck avgivit reservation häremot och påyrkat arbetets fullföljande. Departementschefen har ställt sig på järnvägsstyrelsens ståndpunkt och hänvisar befolkningen till möjligheten att använda nuvarande eller blivande landsvägar för att tillfredsställa sitt kommunikationsbehov. Utskottet har i så måtto varit välvilligare än järnvägsstyrelsen och departementschefen, att det ansett, att avgörandet om banans fortsättande eller icke bör anstå till nästa riksdag.

Detta betyder emellertid, att en del av arbetarna vid Lyckselebanan måste söka sig annan utkomst, om det finnes någon sådan att få, men dessutom betyder det, att det inträtt ett förlängt osäkerhetstillstånd för befolkningen i den trakten. Denna befolkning har dock räknat med att 1917 års riksdagsbeslut skulle fullföljas. Man har byggt hus, odlat och inrättat sig efter det beslutet, och nu skulle man få vänta ännu ett år till för att få veta, om arbetet skall fullföljas eller ej. Detta kan komma att föranleda ekonomiska svårigheter och kanske ännu värre följder för många. Departementschefen har ju nyss sagt, att det i dalgångarna finnes folk och att där företrädesvis behövas kommunikationer. Här är det just fråga om en sådan sträckning. Hela linjen Lycksele-Stensele följer Umeälvens dalgång.

Jag har väckt en motion i denna fråga. Den innebär, att anslaget till Hällnäs—Stenselebanan skulle ökas från av Kungl. Maj:t föreslagna 1,700,000 kronor med 300,000 kronor till 2 miljoner kronor, alldeles som överingenjör Fogelmarck i sin reservation föreslagit, samt att banan skulle fortsättas enligt 1917 års riksdagsbeslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna min motion.

Herr **förste vice talmannen**: Enligt det meddelande, som vi fått av överingenjör Fogelmarck, framgår det alldeles tydligt, att banan icke kan ställas färdig så tidigt, att icke riksdagen nästa år blir i tillfälle att fatta beslut, om banan skall fortsättas eller icke. Det har då icke varit möjligt för oss att taga ståndpunkt till detta förslag.

Vi ha varit mycket tveksamma, om banan borde fortsättas eller ej. Det kräves ännu betydande anslag — jag tror, att det var 3,300,000 kronor — för att fullborda banan upp till Lycksele, och under sådana förhållanden har avdelningen inom utskottet ansett det vara bäst att intaga en avvakande hållning, såsom framgår av utskottets uttalande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till den av herr Rosén m. fl. i ämnet väckta motionen i nu ifrågakvarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i garantien för ett för Österrikes återuppbyggande avsett internationellt lån;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utförande av vissa fiskehamnar jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med erläggande av förfallna räntor å statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av trafikmedel till anordnande i utlandet av upplysnings- och reklamverksamhet.

Bidrag till upplysnings- och reklamverksamhet i utlandet.

Uti en till riksdagen den 26 januari 1923 avlåten proposition (nr 26), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till anordnande i utlandet av upplysnings- och reklamverksamhet i syfte att främja trafiken till Sverige måtte av statens järnvägars trafikmedel utbetalas bidrag med belopp, som Kungl. Maj:t efter därom gjord framställning kunde finna skäl bestämma.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under åberopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att till anordnande i utlandet av upplysnings- och reklamverksamhet i syfte att främja trafiken till Sverige finge av statens järnvägars trafikmedel för år 1923 utbetalas bidrag med ett belopp av högst 140,000 kronor.

Herr **Rosén**: Herr talman! Såsom denna fråga för närvarande ligger, skall jag ej framställa något yrkande, men jag måste säga, att jag varit frestad att yrka avslag på detta anslag, på grund av det

*Bidrag till
upplysnings-
och reklam-
verksamhet
i utlandet.
(Forts.)*

sätt, varpå ifrågavarande verksamhet handhaves. Under statsrevisio-
nen hade vi anledning att närmare granska saken. Vi införskaffade då
uppgifter från den person, som står för ledningen av detta företag, en
byråchef i järnvägsstyrelsen, och fingo därvid bland annat den upplys-
ningen, att 100,000 kronor under loppet av ett år hade utgivits för en
resebyrå i London. Det medgavs, att dessa pengar voro i stort sett
bortkastade. Det framgick av den överläggning, som följde, att några
direktiv icke lämnats till den person, som sänts ut för att organisera
denna verksamhet. Den lär också ha bedrivits, enligt vad svenskar,
som besökt byrån, upplyst, på ett sådant sätt, att den knappast kan vara
till någon glädje för oss. Jag tillåter mig emellertid uttala den förhopp-
ningen, att denna verksamhet, i den mån den skall fortgå, måtte läggas
på ett annat sätt, än den för närvarande är lagd.

Herr statsrådet **Örne**: Herr greve och talman, mina herrar!
Den föreliggande frågan har ju kommit inför riksdagen på den grund,
att konstitutionsutskottet vid förra riksdagen gjorde anmärkning på, att
järnvägstrafikmedel av regeringen hade blivit använda för det ifråga-
varande syftet. Jag måste säga, att jag, när detta konstitutionsutskot-
tets utlåtande kom före i kamrarna, kände mig ganska frestad att stå
upp och rikta mig emot den uppfattning, som där tog sig uttryck. I
själva verket är ju utgiften för detta ändamål ingenting annat, än vad
varje affärsföretag måste räkna med såsom nödvändig utgift för att
göra verksamheten känd. Särskilt gäller detta varje kommunikations-
företag. Nu ger jag den siste ärade talaren fullkomligt rätt i att verk-
samheten vid byrån i London icke varit på tillfredsställande sätt be-
driven. Emellertid föreligger det en bestämd plan för att göra den
fullt tillfredsställande, men den har icke kunnat genomföras på grund
av den osäkerhet, vari hela frågan råkade efter den anmärkning, som
gjordes av konstitutionsutskottet vid förra riksdagen. Det har icke
funnits möjlighet att binda denna byrå för utgifter till fullt kvalifice-
rad personal för ändamålet och för dyrbara lokaler för en lång fram-
tid, vilket behöves, om man skall sätta sig fast på en bestämd plats.

Beträffande resebyråverksamheten i utlandet vill jag nämna, att
byrån i Berlin ända till föregående år lämnat ett högst avsevärt över-
skott, som kommit de övriga byråerna till godo. Byrån i Paris har
gått relativt bra. Emellertid kommer den icke att göra det, om den
direkt skall övertagas av statens järnvägar under egen regi, därför att
då kan den icke, som den nuvarande byrån gjort, hyra in sig i ett hörn
hos en privatbank. Det anses också, att om man inordnar byrån i Lon-
don, som åtskilliga ifrågasätta, såsom en avdelning direkt under statens
järnvägar, kan det möjligen i viss mån försvåra samarbetet med övriga
trafikföretag, som nu äro intresserade för byråns utveckling och som
försträcka medel till densamma. Nu inhyser Newyorkbyrån i Svenska
Amerikalinjens lokal, men den kan knappast vara kvar där, om den
blir ett statens järnvägars direkta företag.

Genom den läggning, som statsutskottet givit saken nu, måste jag
säga, att det uppstått en rätt bekymmersam situation. Om saken varje

år skall föreläggas riksdagen för att man skall få tillstånd att använda ett bestämt belopp, måste resultatet bli, att man icke kan taga en person från en bestämd sysselsättning i Sverige och t. ex. placera honom i London med utsikt att han blir uppsagd året därpå och får komma bort därifrån. I stället måste man taga en järnvägstjänsteman eller annan statsfunktionär, som får tjänstledighet. Det låter sig då knappast göra att få lämplig person för ändamålet.

Jag har velat säga detta, därför att det från många håll ansetts vara högst otillständigt, att statens järnvägar samarbeta med andra företag med en särskild för ändamålet skapad organisation. För min del har jag undersökt saken. Det låg nära till hands för mig att önska, att statens järnvägar själva toge hand om detta, men vid närmare eftertanke fann jag, att det skulle bli billigare att hava det ordnat såsom hittills. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att riksdagen nästa år skall finna möjlighet att ordna saken på ett tillfredsställande sätt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Eva Elfving från skyldighet att till postverket gälda visst penningbelopp;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade tjänsteförteckning; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av möbler m. m. för länsresidenset i Karlstad samt för medicinalstyrelsens nya ämbetslokaler.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om anslag till en personlig professur i estetik och litteraturhistoria vid universitetet i Lund för professorn Albert Nilsson.

Anslag till en personlig professur för prof. Albert Nilsson.

I två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 39 av herr *Wigfors*s jämte tre av kammarens övriga ledamöter samt den andra inom andra kammaren under nr 134 av herrar *Engberg* och *Jönsson* i Revinge, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om beviljande å allmänna indragningsstaten av nödigt anslag för upprättande av en personlig professur i estetik och litteraturhistoria vid Lunds universitet för professorn Albert Nilsson.

Förevarande motioner hade efter överenskommelse mellan stats-

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

och bankouts-kotten hänvisats till förberedande behandling av samman-satt stats- och bankouts-kott.

Sistnämnda utskott hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I:39 och II:134 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Oscar Olsson, Malmberg, Eriksson* i Grängesberg och *Bäcklund* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen utvisade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I:39 och II:134, måtte

1) medgiva, att för professorn, filosofie doktorn *Albert Nilsson* finge vid universitetet i Lund från och med den 1 juli 1923 inrättas en personlig professur i estetik och litteraturhistoria med de åligganden för *Nilsson*, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

2) föreskriva, att *Nilsson* skulle vara skyldig såväl att i tillämpliga delar underkasta sig de för universitetsprofessorer i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan universitetsprofessor vore skyldig avgå från sin tjänst, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande övriga universitetsprofessorer, frånträda sin ifrågavarande professur ävensom att vid eventuell ledighet å ordinarie universitetsprofessur i litteraturhistoria med poetik söka och i händelse av utnämning mottaga densamma;

3) bestämma, att *Nilsson* skulle såsom innehavare av den nu föreslagna professuren åtnjuta en avlöning av 7,200 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålders-tillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring, allt att utgå från allmänna indragningsstaten; samt

4) medgiva, att till *Nilsson* finge för budgetåret 1923—1924 från allmänna indragningsstaten utgå tillfällig löneförbättring med det be-lopp för år räknat, som av riksdagen kunde komma att för nämnda budgetår tillerkännas övriga universitetsprofessorer.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Kammaren behagade finna, att det i detta utlåtande finnes en reservation, som går ut på inrättandet av en personlig professur för doktor *Albert Nilsson*.

Vad som först och främst torde vara av vikt att få klarlagt är, att det här icke är fråga om att slå in på den vägen, att riksdagen skall taga initiativ till professorers inrättande, ty så ligger icke saken. Saken ligger tvärtom så, att initiativet har utgått från den myndighet det skall utgå från, nämligen ifrån sakkunskapen och ifrån universitetsmyndigheterna, bland vilka en alldeles ovanlig enhällighet råder i fråga om den stora vikten av denna personliga professurs inrättande. Man är enhälligt överens bland den vetenskapliga sakkunskapen och bland universitetsmyndigheterna om, att det är ett betydande allmänt svenskt kulturintresse, som det här gäller att tillgodose. De universitetsmyndigheter, som hava yttrat sig i ärendet i denna riktning, äro

både humanistiska sektionen, större akademiska konsistoriet och universitetskanslern. Till och med den minoritet i större akademiska konsistoriet, som icke vill upptaga denna personliga professur i riksdagspetita, hade fullt och helt instämt i uttalandet om den stora betydelse av denna professur såsom ett allmänt svenskt kulturintresse och om den stora betydelsen av, att ifrågavarande vetenskapsman skulle få tillfälle att helt ägna sig åt sin vetenskapliga forskning. Det finns således icke någon som helst meningsskiljaktighet beträffande sakkunskapen och universitetsmyndigheterna i detta hänseende. Det är naturligtvis också den enda förutsättningen för att en framställning, sådan som denna, skulle kunna hava någon utsikt att vinna riksdagens bifall.

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Det, som de sakkunniga stödja sig på, när de framhållit betydelsen av sitt krav, är, att doktor Albert Nilssons forskning, på grund av denna vetenskapsmans originalitet och ämneskombination, har åstadkommit resultat av den allra största betydelse för de svenska vetenskapsmännens eget forskningsarbete, och även en utländsk forskare med världsberömmelse, professor Yrjö Hirn, intygar, att under de senaste årtiondena denne unge svenske forskares verksamhet har varit av stor betydelse för hans eget arbete. Nu är det också så ställt, att det icke endats är inom fackmännens krets doktor Albert Nilssons forskning på detta sätt har varit av stor betydelse, utan det gäller här ett forskningsområde, där resultaten omedelbart ha blivit tillgängliga för hela den svenska bildade allmänheten på ett ganska ovanligt sätt. Doktor Albert Nilssons forskning har gjort hela det Tegnériska tidevarvet med dess litteratur till en levande verklighet för vår tid på alldeles samma sätt som denna insats i svenskt kulturliv var för den generation som levde då denna diktning skapades. Den industriella och materiella utveckling under generationerna efter detta tidevarv har gjort, att betydelsen av denna insats i vårt svenska kulturliv har blivit fördunklad. Nu har denne forskare, som sagt, återupplivat betydelsen därav på ett icke bara för vetenskapsmännens krets utan även för allmänheten synnerligen betydelsefullt sätt. Det är också sällan vår skolundervisning så direkt har rönt befruktande inflytande av banbrytande vetenskaplig forskning som just i detta fall. Den rätt obetydliga statsutgift, som en sådan personlig professur som den ifrågavarande skulle medföra, anse därför motionärerna med rätta icke kan vara något bärande skäl med tanke på det slöseri med vårt folks andliga tillgångar det dock skulle vara, om icke denne vetenskapsman skulle komma i tillfälle att odelat få ägna sig åt universitetsverksamhet, åt forskningsarbete.

Vad är det för invändningar man då har gjort emot ett bifall till motionen i fråga? Jo, först är det den invändningen, att saken icke blivit framlagd av Kungl. Maj:t, trots universitetsmyndigheternas framställningar. Detta är emellertid ett skäl, som icke på något sätt bör kunna betaga riksdagen friheten i sin granskningsrätt rent sakligt, när detta ärende skall avgöras.

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

Minoriteten inom större akademiska konsistoriet framhöll starkt, när den icke ville vara med om, att denna professur skulle upptagas bland riksdagspetita, att de för denna minoritet därvid avgörande skälen voro, att ett bifall till ett sådant förslag skulle kunna komma i vägen för speciella universitetsbehov, som för universitetet vore av större vikt än tillfredsställandet av det allmänna svenska kulturintresse, som denna personliga professur skulle innebära. Större akademiska konsistoriet gick då också utan vidare in på, att detta speciella universitetskrav, som minoriteten var ängslig för, borde först av alla tillgodoses, nämligen inrättandet av en ordinarie kemiprofessur. Kanslern ställde sig på samma sida som större akademiska konsistoriet, och ansåg, att denna personliga professur var önskvärd och betydelsefull såsom ett allmänt svenskt kulturintresse, men att den icke borde få komma i vägen för upprättandet av en ordinarie professur i kemi. Kungl. Maj:t ansåg sig icke kunna framlägga förslag under nuvarande förhållanden om inrättande av en ordinarie professur vid Lunds universitet, och därmed var också Kungl. Maj:t avklippt från möjligheten, såvitt jag förstår, att framlägga förslag rörande denna personliga professur, ehuru det är en utgiftspost av mera tillfällig art, än den ordinarie professuren skulle innebära.

Nu kan jag icke finna, att den ordinarie professur i kemi, som ifrågasatts, lider någon som helst skada av, att riksdagen bifaller denna tillfälliga anordning med en personlig professur, eftersom för denna riksdag icke förslag föreligger beträffande professur i kemi.

De skäl, som för övrigt anförts, äro av en art, som naturligtvis, det ger jag utskottet fullkomligt rätt uti, alltid kunna framföras såsom rätt starka betänkligheter mot en sådan åtgärd som inrättandet av personliga professurer. Det första är det, att man alltid kan miss-tänka, att det tillvägagångssättet, att riksdagen slår in på den vägen att upprätta en personlig professur för även en berömd vetenskapsman och en god vetenskapsman, som icke blivit placerad i konkurrensen om de ordinarie lärostolarna, kunde hava vissa farliga konsekvenser. Men därvid vill jag fästa uppmärksamheten på, att i detta fall betänkligheterna genom utvecklingens egen gång äro tämligen undanröjda. Det är glädjande nog så i vårt land för närvarande, att den litteraturhistoriska forskningen står mycket högt och har ett mycket stort antal framstående representanter i förhållande till vårt folks storlek. Detta är visserligen enbart glädjande, men trots det att under dessa förhållanden naturligtvis värdiga vetenskapliga representanter icke kunna komma i åtnjutande av professur, skulle icke detta kunna motivera denna professur. Däröfver är jag överens med utskottets majoritet. Men här kommer emellertid den omständigheten till, såsom sakkunskapen och universitetsmyndigheterna påpeka, att vi ha en sällsynt givande kombination ifråga om vetenskapsområden hos denne originellt begåvade vetenskapsman, vilket gör, att man icke kan taga detta fall såsom exempel, om man för framtiden skulle vilja anse det såsom prejudikat för inrättandet av personliga professurer. Det

är på det sättet, att det icke bara är denna framstående litteraturhistoriska forskare, som förklarats fullt kompetent att innehava ordinarie lärostol, utan vi hava ju en till, som för några år sedan fick professors namn, heder och värdighet på grund av sin forskning och sina stora förtjänster. Men det föll ingen in, att denne andre skulle bli föremål för inrättandet av en personlig professur, därför att i det fallet stod saken lika för honom och för hans konkurrenter. I detta fall, då det gäller doktor Albert Nilsson, ligger saken helt anorlunda till på grund av vad som förut framhållits.

Så har det antytts och framhållits, att man skulle kunna riskera, om denna personliga professur komme till, att den skulle bli en stadigvarande inrättning; dels skulle man kunna tänka sig ett uppsjälkande av ämnet — i stället för ett ämne, litteraturhistoria med poetik, skulle man kunna få två, varav det ena innefattade litteraturhistoria med estetik — dels skulle man kunna tänka sig, att det beträffande denna profesur, då den nuvarande innehavaren icke längre behåller den, skulle kunna framställas krav på, att den skulle bli permanent och att man skulle göra den till ordinarie befattning, såsom skett beträffande andra professorer. Båda dessa eventualiteter äro emellertid i detta fall uteslutna, på grund av den formulering, som reservanterna givit sitt utlåtande. Vi ha nämligen såsom villkor för Albert Nilssons utnämning till denna personliga professur sagt ifrån, att utnämningen skall ske av Kungl. Maj:t under den förutsättningen, att för den händelse ordinarie professur blir ledig, doktor Albert Nilsson skall vara skyldig att söka och mottaga eventuell utnämning till denna professur. I detta fall finns det således inga möjligheter, att den påtalade risken skall kunna föreligga.

För övrigt ligger ännu en säkerhet för den saken i en annan omständighet, nämligen däri, att det är fråga om en personlig professur vid Lunds universitet. Herrarna kunna vara tämligen övertygade om, att man icke kan tänka sig två professorer vid Lunds universitet, så länge Uppsala universitet endast har en i detta ämne. Följaktligen synas mig de betänkligheter, som i allmänhet kunna framföras mot ett tillvägagångssätt som det ifrågavarande, mot inrättandet av en personlig professur, vara helt avlägsnade.

På grund av den stora betydelse denna professur har, omvitnad enhälligt av svensk sakkunskap med understöd av betydande och uppmärksammade utländska sakkunniga samt av samtliga universitetsmyndigheter, och på grund av att de ekonomiska konsekvenserna härav icke kunna vara av någon betydelse, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Jag vill endast påpeka, att ett litet tryckfel insmugit sig i motiveringen till reservationen, då det nämligen där står, att professuren skulle upprättas från den 15 juli. Det skall naturligtvis vara från den 1 juli, såsom det står i klämman till reservationen.

Herr **Bergqvist**: Herr talman, mina herrar! Inom det sammansatta utskott, som behandlat detta ärende, har det icke gjort sig mer

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

än en mening gällande därom, att doktor Nilsson vore med hänsyn till sina vetenskapliga förtjänster värd att få en lärostol vid ett av våra universitet. Men det oaktat har majoriteten icke kunnat vara med om att tillstyrka motionen om inrättande av en personlig professur för doktor Nilsson.

Det är visserligen sant, att de sakkunniga förordat den vägen, och antytt, att det skulle vara önskvärdt, att en personlig professur skulle kunna inrättas för doktor Nilsson, men när saken sedermera behandlats av universitetsmyndigheterna, har den icke kommit i något vidare gynnsamt läge.

Den humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten i Lund har visserligen hemställt till större akademiska konsistoriet att göra en framställning till Kungl. Maj:t med hemställan om, att en sådan professur måtte inrättas, men när frågan kom till större akademiska konsistoriet, förelåg där ett yttrande av universitetets petitakommitté, och dessa sade, att de icke funne tillräckligt skäl föreligga för förslaget framläggande såsom ett universitetets behov framför andra, vilka konsistoriet icke ansett sig under förevarande förhållanden våga framlägga, och därför ansågo petitakommitté, att de icke vågade tillstyrka förslaget framläggande såsom riksdagspetitum.

Då frågan behandlades av större akademiska konsistoriet i Lund, yttrade professor Forssman bland annat: »Då universitetets möjlighet att er hålla nya professorslöner under vanliga förhållanden ju äro mycket begränsad och under nuvarande tryckta ekonomiska tider ytterligt beskuren, står det för mig klart, att konsistoriet ej bör framlägga begäran om en professur, som ej är absolut nödvändig och som, om den beviljas, skulle komma att stå i vägen för andra nödvändiga krav. Ingen finns, som kan påstå, att detta är ett trängande universitetsintresse, men samtidigt förekommer vid detta sammanträde en begäran om en professur i kemi, vilket enligt mitt förmenande är kanske universitetets viktigaste behov för närvarande.» I vad professor Forssman yttrat instämde åtskilliga andra ledamöter av konsistoriet. Andra intogo en annan ståndpunkt. Slutet blev, att större akademiska konsistoriet med åtta röster mot sju beslöt att tillstyrka frågan om personlig professur för doktor Nilsson, men det är väl att märka, att detta skedde med den restriktionen, att konsistoriet ansåg, att det av professor Forssman i hans »anförande framhävda önskemålet angående inrättandet av en ny professur i kemi vore för universitetet av större vikt än inrättandet av en personlig professur för professor Albert Nilsson».

Nu har emellertid förslag icke framlagts för riksdagen om inrättande av någon professur i kemi. Detta var dock förutsättningen även för universitetskanslerns tillstyrkande av frågan. Han anförde just det omnämnda uttalandet, att önskemålet angående inrättandet av en ny professur i kemi är för universitetet av större vikt än inrättandet av den föreslagna personliga professuren och tillstyrkte frågan under förutsättning, att ett bifall till förslaget icke måtte lägga hinder i vägen för inrättandet av en professur i kemi vid universitetet i Lund. Eftersom

Kungl. Maj:t icke kunde framlägga förslag om professur i kemi, framlade Kungl. Maj:t icke heller något förslag beträffande denna personliga professur, vilken var av mindre vikt och betydelse för universitetet.

Med hänsyn till dessa omständigheter har utskottsmajoriteten icke ansett, att det funnits tillräckliga skäl för att tillstyrka motionärernas framställning. Hade Kungl. Maj:t prövat saken vara av den vikt, att Kungl. Maj:t framlagt ärendet för riksdagen, kan det ju hända, att utskottet hade kommit att tillstyrka förslaget, men riksdagen har ju alltid iakttagit stor försiktighet i fråga om beviljandet av vad enskilda motionärer hemställt, särskilt i ärenden, som Kungl. Maj:t icke funnit sig böra förelägga riksdagen. Inrättandet av en personlig professur drager ju alltid sina konsekvenser med sig. Det kan inträffa många fall, när två ungefär lika meriterade sökande tävla om en plats, en professur. Endast den ene kan få den. Skulle man nu börja gå den vägen, att man skulle inrätta personliga professurer för de uteslutna, kan det hända, att man finge många sådana. Fall liknande detta ha förekommit och skola säkerligen även framdeles förekomma. Om det vore så, att donationsmedel funnes till hands, varmed professors avlöning kunde bestridas, kunde saken ställa sig annorlunda, men då lönen skall bestridas av statsmedel, måste man ställa sig betänksam.

En annan konsekvens är, att det ju kan hända, att kravet på en permanent professur i estetik kommer att bli en följd av ett bifall till motionen. Herr Olsson har sökt att borteliminera denna möjlighet genom att hänvisa till vad reservanterna yttrat om, att herr Nilsson vid eventuell ledighet inom professuren i litteraturhistoria vid något av universitetet skulle vara skyldig att söka denna. Jag tror icke denna garanti är tillräcklig, utan det kan mycket väl utveckla sig så, att man finner detta vara ett behov, som man permanent vill tillgodose, och då har man att vänta en framställning i sådant syfte. Jag vill erinra om, att ämnet litteraturhistoria vid Lunds universitet nyligen har uppdelats i två grenar, litteraturhistoria och konsthistoria, och sålunda har man fått två representanter inom detta ämne. Nu skymtar man redan den tredje grenen inom samma ämne, nämligen estetik. Det är ju bra, att ämnen specialiseras, men jag tror icke, att vårt land kan bära de dryga kostnader, som skulle bli en följd av ämnenas differentiering på detta sätt. Redan nu äro universitetsstaterna mycket höga. Det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala uppgår till omkring 1,200,000 kronor och det extra ordinarie anslaget till 326,500 kronor, för Lunds universitet uppgår det ordinarie till 953,000 kronor och det extra ordinarie till 526,000 kronor, för Karolinska institutet utgör anslaget 384,000 kronor i ordinarie och 240,000 kronor i extra ordinarie, för Tekniska högskolan 430,000 kronor i ordinarie och 343,000 kronor i extra ordinarie. Sedan tillkomma exempelvis Tandläkareinstitutet och Chalmers institut, som jag här icke upptagit. Landet har redan så stora utgifter för universitet och högskolor, att de tynga hårt på budgeten, och jag tror,

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Anslag till
en personlig
professor för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

att man måste vara varsam i differentieringen av ämnena, ty eljest skulle man få en oöverskådlig rad av universitetsprofessorer.

En bidragande orsak till att utskottsmajoriteten ställt sig avvisande till motionen är ju också det nuvarande finansiella läget, som manar till den största försiktighet i fråga om utgifter. Det är ju sant, att 7,200 kronor jämte de ålderstillägg, som tillkomma, icke är någon större summa. Vore det fråga om ett isolerat fall och man kunde vara säker på, att detta vore ett fall, som i och för sig icke medförde några konsekvenser, så skulle man naturligtvis icke behöva ställa sig så tveksam. Men då så icke är förhållandet, utan man ser, att det kan medföra vittgående konsekvenser, så måste man ställa sig något tveksam, särskilt under sådana finansiella förhållanden som de nuvarande.

Jag beklagar, att jag nödgas uppträda emot denna sak, ty jag anser, att herr Nilsson vore värd att få en professor, men det kan ju icke hjälpas. Med hänsyn till de regler, som pläga följas och som jag finner vara kloka, anser jag, att man i sådana fall som detta måste iakttaga den största varsamhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Wigforss**: Herr talman, mina herrar! Jag har icke begärt ordet för att på något vis söka underkänna de argument, som den siste talaren här anfört mot den av oss väckta motionen. Det är uppenbart för var och en, som sitter i riksdagen och som fått vänja sig att väga den ena saken mot den andra, att man icke kan underlåta att taga hänsyn till en hel rad av de argument, som utskottets ärade ordförande framlagt. Men jag kan försäkra kammaren, att när vi motionärer lagt fram denna motion, ha också vi övervägt den saken. Vi visste mycket väl, att det icke är lätt att i riksdagen, särskilt i tider sådana som de nuvarande, vinna gehör för ett sådant förslag som det vi här lagt fram. Det är alldeles uppenbart, att det måste vara så. Vi känna väl till de betänkligheter, som måste resas däremot, och vi väntade, att de skulle komma i ungefär den formulering de fått i utskottsutlåtandet och som utskottets ordförande här givit dem.

Men det som trots allt har givit oss, om jag så får säga, mod att lägga fram förslaget, det är kanske, att vi haft en litet starkare känsla av, vilka andliga värden det här rör sig om. Det är mycket svårt, jag erkänner det, att här i kammaren tala om, vad en sådan forskning som den Albert Nilsson företräder, egentligen har att betyda, och jag förstår, att en stor del av kammarens ledamöter känner sig ganska främmande för den sak det gäller. Hade det i detta fall varit fråga om en lärostol, vars innehavare sysslat med låt oss säga naturvetenskap eller dylikt, så hade man haft lätt att peka på de praktiska konsekvenserna, de praktiska fördelarna därav i ekonomiskt hänseende för landet. Då är det mycket lättare att få folk att förstå, att det gäller någonting, som man bör offra något för. Däremot är jag verkligen ganska tveksam, om det skall vara möjligt för mig att

klargöra min mening, vad jag anser en sådan forskning som denna innebära.

Om någon direkt skulle fråga mig: Vad har nu denne man ut- rättat, eftersom ni anser honom vara förtjänt av att få hjälp att fortsätta sin verksamhet? — då vore det icke så alldeles lätt att genast besvara denna fråga. Det är nu så, att visserligen står diktningen oss nära, den talar ju omedelbart till oss allesamman, men vetenskapen om diktningen och forskningen i litteraturhistoria är ju faktiskt en annan sak. Man tycker kanske t. o. m., att den icke kommer diktningen vid och att vi gärna kunde vara utan den. Men den, som haft nöjet att undervisa i vår svenska litteratur och vår svenska diktning. han vet vad det betyder, när dessa diktares verk klarläggas av forskaren, som känner till hela den andliga miljö, ur vilken diktningen vuxit fram. Som den förste talaren redan nämnde, är det ett faktum, att man i våra skolor icke längre undervisar på samma sätt om en sådan man som Tegnér, som man gjorde på den tiden, när vi litet var fingo läsa Frithiofs saga, Svea o. s. v. Den bild, som vi fingo, står kvar även för den nya generationen, men de unga få också något mera. De få bilden av en man, som stod i en tid, lika sönderriven och upprörd som den vi nu leva i, en man, som såg världen omkring sig behärskad av hänsynslöst våld, men som trots allt höll fast vid tron på, att det fanns någonting, som kallades rätt och som icke kunde gå under. Man förstår icke hans diktning, om man icke lär känna rötterna i hans världsåskådning, de tankar, som på den tiden trängde upp även till oss från det stora germanska landet i söder. Och det är ingen, som på det viset klarlagt denna diktnings rötter, det finns ingen, som i detta fall visat vägen så som Albert Nilsson. Jag skulle kunna fortsätta med att omtala, vad han betytt för förståelsen av den förut mycket missförstodde Thorild. Men jag skall inskränka mig till ett ord om vad han betytt för förståelsen av vår romantiska diktning. Vi läste säkert i ungdomen dikter av Stagnelius och Atterbom, men det var bara några lösryckta lyriska pärlor ur deras stora verk. Det andra gick oss förbi därför att man icke förstod det. Det föreföll dunkelt, ofattbart, kanske som ett meningslöst uppradande av ord, därför att man icke förstod den världsåskådning, som låg bakom och ur vilken bilderna växt fram. Jag tror icke det är någon, som i högre grad än Albert Nilsson genom sitt verk om den platonska strömningen i den svenska poesin har lärt oss vända tillbaka till denna romantiska diktning vid 1800-talets början.

Men det är väl icke bara för skolan som dylika verk ha något att betyda, det är nog lite var av oss som kunna dra lärdomar därur. När man ser, hur denna vår diktning hänger samman bort över tidsåldrar och över nationella gränser med den platonska filosofin, så märker man, att man ändå lever i en enhetlig västerländsk kultur, vilket man eljest mången gång kan tvivla på.

Allt detta gör, att vi möjligen ha haft en starkare känsla av, att man här bör göra någonting för att åt en fortsatt verksamhet rädda en

*Anslag till
en personlig
professur för
Albert
Nilsson.
(Forts.)*

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

originell forskare av en art, som man icke kan räkna med skall springa fram när som helst. Men då kommer nog gärna frågan: Hur kan det då vara, att en sådan man icke blivit placerad på en ordinarie lärostol vid ett svenskt universitet? Jag skall icke gå djupare in på den saken, därför att det skulle föra för långt, och det kan icke här lämpligen debatteras. Det är alldeles tillräckligt, om jag får läsa upp ett par ord ur en artikel, som stod att läsa i Stockholmstidningen för ett par dagar sedan och som handlar om denna sak. Artikelförfattaren säger där: »Albert Nilsson intar med den originalitet han äger och de mål han satt för sin forskning i svensk litteraturvetenskap en plats för sig som ingen annan i samtiden fyller. Den nutida svenska litteraturvetenskapen har varit övervägande historistisk och sökt diktverkens förbindelser med andra diktverk. Nilsson har icke försummat denna synpunkt, men hans huvudmål har dock varit att söka själva kärnan i en diktares världs-åskådning och intellektuella personlighet, den kärna, som sprider sitt inspirerande inflytande över hela hans verk. Därmed har han lyckats klargöra de ämnen han behandlar i deras inre liv.» Här finnes en liten antydning om, att Albert Nilsson icke precis har tillhört den för ögonblicket härskande strömningen inom den svenska litteraturforskningen.

Utan att på något vis underkänna vare sig välviljan eller objektiviteten hos dem, som haft att syssla med tillsättandet av äsyftade professurer under den senaste tiden, är det alldeles självklart, att man måst influeras av vissa åskådningar. Var och en, som varit inne i en vetenskaplig skola, vet, att där finnes någonting, som liknar vad vi inom politiken kalla partilinjer. Ja, jag vill icke draga ut jämförelsen i detta fall för långt, men här finns en liten smula av detta, och det är alldeles tillräckligt, för att den, som i medvetande om den egna originaliteten och kanske även om sin begränsning anser sig kunna göra en insats på ett visst område, men kanske icke på ett annat, och som då följer sin egen bana och icke någon annan, vid ett visst givet tillfälle kan komma i ogynnsamt läge. Detta har just varit händelsen med Albert Nilsson, och det förklarar, att han står utanför. Men på samma gång visar det, att man icke behöver vara så rädd för någon konsekvens, som skulle följa varje gång en av två sökande icke kan få den lärostol, som kan besättas endast av den ene. Jag tror sålunda, att dylika farhågor icke böra vara avgörande.

Nu förhåller det sig ju verkligen så, att man utan tvivel kan iakttaga en svängning, jag vill säga en nyorientering i den svenska litteraturforskningen på sista tiden, och det är nästan en ödets ironi, som för övrigt icke är ovanlig, att den, som kanske mer än andra varit vägbanare för det nya, icke får vara med om att njuta åtminstone de yttre frukterna av den omsvängning, som han varit med om att skapa. Men det är ganska förklarligt, att den, som kunnat följa med denna omsvängning och som har fått sitt eget sinne för poesin fördjupat och sin synkrets vidgad av dessa verk, icke drar sig för att låta en sådan fråga komma inför riksdagen för att, om förslaget bifalles, på det viset uttrycka den tacksamhet man känner för vad man fått lära sig. Jag vill

emellertid tillfoga, att det icke är min mening att framställa detta såsom något slags belöning för vad som redan blivit gjort, utan jag betraktar det tvärtom framför allt såsom en möjlighet att bereda Albert Nilsson tillfälle att fortsätta sitt arbete ända till slutet. Jag skall icke gå in på de personliga förhållanden, som det här gäller, men det är faktum, såvitt jag förstår, att den enda möjligheten att nå fram till detta resultat är att inrätta en sådan lärostol vid universitetet i Lund.

Mitt första minne från riksdagen härrör från en debatt i första kammaren, som just gällde ett dylikt kulturellt anslag. Det var fråga om att något litet öka på stipendierna för studiebegåvade ungdomar, och det som därvid tycktes fälla utslaget, var just känslan av, att landet i dessa begåvade ungdomar, som arbetade under svåra ekonomiska förhållanden, ändå hade en del av sina största naturliga rikedomar. Man hoppas, att av dessa, som på detta sätt hjälpts fram, det skall utvecklas människor, som kunna göra insatser i den svenska kulturen. Alla äro väl icke så märkvärdiga, men somliga kanske betydande nog, och en och annan måhända med den där sällsynta gåva, som man kallar originalitet.

Jag behöver icke fortsätta jämförelsen längre, var och en förstår vad jag syftar på. Vad man sålunda gör för en *möjlighet*, borde man inte så mycket mera göra det för en säker *verklighet*. Här ha vi verkligen exempel på en sådan originell forskare, en sådan där sällsynt blomma, som då och då växer fram ur den andliga odlingens mark, en vetenskaplig forskare, som kan utföra ett arbete, som faktiskt ingen annan för tillfället är i stånd till. Vore det då icke skäl att bereda honom möjlighet att fortsätta och fullfölja detta arbete ända till slutet? Jag har åtminstone trott, att man borde våga hemställa därom, fastän jag lika mycket som någon annan värderar sparsamhetens dygd. Och fast jag sålunda icke på något vis vill underkänna vikten av de invändningar och de betänkligheter, som utskottets ärade ordförande framlagt, har jag ändå inte velat uppge hoppet, att de andra skälen i den andra vågskålen skola för kammaren väga tyngre.

Herr **Reuterskiöld**; Herr vice talman, mina herrar! Då jag har begärt ordet för att tillstyrka reservationen, är det icke för att utlösa en ganska naturlig reaktion mot det uttalande, som här fölls av statsutskottets ärade talesman, att universitetens budget är så tyngande för staten. Jag kan ju till fullo medgiva, att vi ha för många ordinarie professorer för ett i folkmängdsavseende så pass begränsat land som vårt, även om jag icke hör till dem, som vilja kalla vare sig vårt folk eller vårt land litet. När det gäller en sådan fråga som denna, så erkänner jag fullväl riktigheten av, att alla ekonomiska principer, som riksdagen brukar följa, tala mot ett bifall. Det är helt naturligt, när framställningar av denna art göras, att universitetsmyndigheterna och Kungl. Maj:t måste väga mot varandra olika intressen och därvid betona det, som för dessa myndigheter framstår som det viktigaste. Jag kan emellertid icke värja mig för den tanken, att det i detta fall

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

väsentligen varit ekonomiska och ingenting annat än ekonomiska hänsyn i och för sig, som dikterat ett avslag.

Nu ställer sig för mig saken så, att jag — på den punkten är jag kanske en mycket kättersk universitetsman — utgår ifrån, att vad vi framför allt i vårt land behöva vid universiteten är icke fasta, för framtiden bestående professorer, vilka man vid varje ledighet skall men ofta har svårt att besätta med fullt kapabelt folk. Det är tvärtom bättre med ett fåtal ordinarie professorer, som tillgodose de viktigaste behoven, vilka återfinnas i alla tider och som i alla tider kunna antagas erhålla tillfredsställande och goda företrädare. Men vad vi framför allt behöva, det är personliga professorer i de fall, då Vår Herre skapar förmågor, som böra få tillfälle att verka icke blott genom det skrivna ordet i tidningspressen och litteraturen utan även från katedern genom det talade ordet, där de kunna skapa stämning, insikt och förståelse hos stora lärjungeskaror, vilka måhända sedan kunna föra vidare det, som läraren under ett kort jordeliv ofta icke själv hinner fullfölja. Vad vi behöva är lärostolar just för sådana män, som, när de komma, betyda nya riktlinjer och nya idéer eller kanske reaktion mot gamla, härskande idéer och riktningar, vilka för samtiden stå som de enda riktiga.

Jag har deltagit i detta ärendes handläggning vid Uppsala universitet, och jag hade då tillfälle att också sätta mig in i frågan och i de olika synpunkterna härvidlag. Jag skall givetvis icke här gå in på någon redogörelse för dessa. Jag vill endast konstatera, att min uppfattning och mitt votum i den frågan gick ut på att sätta den nu ifrågasvarande vetenskapsmannen i första rummet. Det var min övertygelse, att hans utnämning skulle hava beaktat ett intresse, som icke bara var hans personliga, utan som ändå mer måste anses vara ett högst viktigt allmänt intresse. Så snart inom en vetenskap en riktning blivit härskande, som kanske under strid vuxit fram, så är det helt naturligt — såsom också den närmast föregående talaren antydde — att den blir, om jag så må säga, måhända en liten smula övermodig, och för framtiden är det av synnerlig vikt, att en sådan riktning icke stelnar i ett epigonernas efterföljande av mästaren, utan det är också nödvändigt, att det får komma nya tankar och nya idéer fram till erkännande och därmed tillfälle att jämma ut den övervikt, som den tidigare riktningen fått. Jag tror, att i nu föreliggande fall är detta händelsen.

Om man nu, som jag utgår ifrån, behöver bereda de män tillfälle till akademisk lärareverksamhet, som ha förmågan och som fått den konstaterad, kan ju också förtjäna erinras, att när det varit fråga om reformering av universiteten, det mångfaldiga gånger varit ifrågasatt, att man skulle skapa vissa s. k. rörliga professorer, som skulle innehas såsom personliga, men att däremot alltid invänts, att man då faktiskt finge söka efter lämpliga innehavare av dessa ständiga men dock växlande professorer. För min del tror jag ej heller, att det vore lyckligt att sätta upp ett antal dylika rörliga professorer, men det återstår i sådant fall endast den utvägen, att man, när man finner

det vara konstaterat och, utan bestridande från något håll, allmänt erkänt, att en förmåga finnes, bör inrätta en sådan extra ordinarie professur, icke för hans egen skull utan till förmån för den kultur, som han främjar.

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Herr vice talman! Jag ber att få förorda reservationen.

Herr **Bergqvist**: Vad herr Wigforss' yttrande beträffar, får jag säga, att jag kan instämma i mycket av vad han sade, då han talade om betydelsen av litteraturhistorien och om en djupgående känedom om denna samt om den vetenskap, som ställer litteraturens alster i samband med tankeströmningarna i den tid, när mera betydande skaldeverk kommit till. I detta kan jag som sagt instämma. Det torde också vara givet, att herr Wigforss' anförande, så som det var lagt, gjort ett starkt intryck på kammaren. Men denna omständighet kan på intet sätt rubba mig i de grundsatser jag uttalat och på vilka jag stött mitt avstyrkande av motionen.

Vad den siste ärade talaren beträffar, hade han, såvitt jag fattade honom rätt, tagit illa upp, att jag omnämnde de utgifter vi få vidkännas för universitet och högskolor och att jag sade, att deras budget var tyngande. Ja, kanske ordet »tyngande» var väl starkt, men att denna budget är rätt ansenlig kan ju icke förnekas.

Då jag vidare talade om, att man bör akta sig för att gå fram för hastigt på differentieringens väg, hade jag verkligen herr Reuterskiöld i tankarna såsom min auktoritet, ty vi ha resonerat om den saken här i riksdagen, och om jag icke missminner mig, har herr Reuterskiöld sagt till mig, att vårt land vore för litet, för att vi skulle kunna differentiera vetenskapen hur mycket som helst.

Vad sedan det program beträffar, som herr Reuterskiöld uppställde för universitetsundervisningen, tror jag ändå knappast, att man kan acceptera det. Fattade jag herr Reuterskiöld rätt, skulle det vara önskvärt, att man huvudsakligen hade personliga professorer. De fasta tycktes den ärade talaren icke vilja fullt erkänna, utan professorerna skulle helst vara personliga. Och framför allt ansåg den ärade talaren, att, så snart inom en vetenskap en ny riktning kommit fram, man skulle tillgripa den utvägen att inrätta personliga professorer för dem, som representerade sådana riktningar, samt att då en förmåga framträdde på ett område, man skulle inrätta en personlig professur för denne. En sådan väg är väl i alla fall knappast framkomlig. Jag kan förstå, att man inrättar personliga professorer för sådana personer, som ägnat sig åt en ny vetenskapsgren, vilken ännu icke är representerad vid universitetet och som man icke precis vill definitivt binda vid universitetets undervisningsprogram, såsom t. ex. när man inrättade personlig professur i finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet, men att man skulle inrätta personliga professorer för vissa riktningar inom en viss vetenskap, ett sådant program tror jag knappast man kan gå in för. Vårt folk är vidare så intelligent och upplyst, att vi nog ha rätt många förmågor, och det finns utvecklingsmöjligheter i obegränsad grad på

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

det intellektuella området i vårt land. Skulle man då uppställa den grundsatsen, att en förmåga, så snart den uppträder, skulle få personlig professur, så undrar jag, huru det skulle gå i längden.

Jag ber, herr talman, få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag,

Herr **Swartz**: Herr talman! I min egenskap av kansler för rikets universitet har jag ju haft tillfälle att förut yttra mig i denna fråga; det framgår ju av handlingarna och det har här under diskussionen i kammaren ytterligare framhållits. Emellertid vill jag säga, att då frågan från det större akademiska konsistoriet i Lund, kom till kanslersämbetet för rikets universitet, hade kanslersämbetet likaväl som konsistoriet, såsom också blivit framhållet, att taga hänsyn till, vilka förslag som ur synpunkten av universitets direkta intressen borde i första rummet förordas till framläggande i form av kungl. proposition. Såsom synes av handlingarna har ju från universitetets sida med kraft framhållits behovet av en uppdelning av ämnet kemi och inrättandet av en ny ordinarie professur i kemi. Man ansåg då, att om man lade fram förslag till inrättande av två professorer på en gång utan att iakttaga en viss ordning dem emellan, hade man att befara, att intetdera förslaget bleve av Kungl. Maj:t förelagt riksdagen varför inrättandet av en personlig professur åt doktor Albert Nilsson förändrades endast under förutsättning att därigenom avlåtandet av en kungl. proposition rörande en ordinarie professur i kemi ej hindrades eller försvårades. Nu har emellertid intetdera förslaget föranlett proposition från Kungl. Maj:ts sida, och således har frågan om den personliga professuren numera kommit i ett annat läge och bör bedömas i och för sig, helt fristående. Förslaget om inrättande av en personlig professur för professorn Albert Nilsson har, som sagt, ej kommit från Kungl. Maj:t, utan från helt annat håll, — ursprungligen från på hithörande område särskilt sakkunniga och för den doktrin det här är fråga om ytterst intresserade personer både inom och utom det universitet, vid vilket det är fråga om att upprätta denna personliga professur.

Jag för min del vill gärna instämma i de uttalanden, som gjorts i syfte att stärka denna framställning. Det lider intet tvivel, att den person det här är fråga om har alldeles särskilt framstående kvalifikationer. Han har redan i sin verksamhet ådagalagt ett stort intresse för och fyllt en verklig lucka på det vetenskapliga område den ifrågasatta professuren skulle omfatta. Lika klart är också, att han i framtiden kommer att ytterligare öka betydelsen av sin verksamhet, därest han blir i tillfälle att vid ett universitet utöva densamma. Jag för min del har därför ingenting emot genomförande av det förslag, som här från motionärernas sida framlagts och som vunnit stöd av reservanterna inom utskottet. Jag tror, att därigenom en verkligt god gärning skulle göras för kulturen på detta område, och helt naturligt skulle icke blott universitetet utan också hela den kulturellt på detta område intresserade allmänheten i detta se icke endast en något sent kommen belöning för

vad professor Nilsson redan utträttat utan också en förhoppning om, att i framtiden ännu mera betydande resultat skall kunna av denne mans verksamhet ernås.

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Jag har bara velat säga detta på grund av den ordning, som från såväl det större akademiska konsistoriets i Lund som från kanslersäm- betets sida varit att iakttaga vid avgivande av yttrande angående de båda professurerna.

Då jag för min del nu uttalar min glädje och tillfredsställelse över, om detta förslag av riksdagen bifalles, så gör jag det i den förhopp- ningen, att det icke på något sätt må stå hindrande i vägen för ett framtida, såsom jag hoppas, redan nästa riksdag förelagt förslag om inrättande av en ny ordinarie professur i kemi vid Lunds universitet.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Då den ärade talare, som här försvarade statsutskottsmajoritetens hemställan, vände sig mot mig, så åberopade han ett mitt yrkande, att en differentiering av de olika vetenskaperna ingalunda kräver upprättande jämt och stän- digt av nya ordinarie lärostolar. Jag röstade också förra året mot den nya fasta lärostol, som då föreslogs. Detta är dock icke detsamma, som att jag skulle motsätta mig upprättande av den personliga professur det här är fråga om. Tvärtom. Grunden till, att jag anser, att en differentie- ring av vetenskaperna icke bör alltför hastigt och endast med den allra största betänksamhet leda till nya lärostolars upprättande, är den, att jag tvivlar på, att vårt land alltid och jämt kan prestera nödiga krafter för bevarande av kontinuiteten i dessa ordinarie lärostolar, som ju skola tillsättas, så snart de bli lediga. Men vad jag icke tvivlar på är, att vårt folk har förmåga att skapa nya kulturella krafter — olika i olika tider — på det andliga området, fastän de icke alltid kunna inrangeras inom de ordinarie lärostolarnas ram. Och just därför är det som jag, lika mycket som jag motsätter mig, att nya lärostolar skapas bara med åberopande av den vetenskapliga differentieringen, håller på, att då det verkligen finnes krafter, desamma böra tillgodogöras genom inrättande av extra professurer. Det är icke detsamma som att skapa professurer för olika riktningar. Vad är det för skillnad mellan de olika riktningar jag talat om och vetenskapernas differentiering? Differentieringen är ingenting annat, än att inom en vetenskap forskningen riktar sin upp- märksamhet på ett område, som förut varit obeaktat. Det blir en ny riktning, och jag kan icke se annat, än att det i stort sett endast är en strid om ord.

Ej heller kan jag godkänna den tolkning, som givits åt ett mitt ytt- rande, nämligen att jag skulle sagt, att man, så snart en förmåga upp- står, borde tillgodose densamma genom inrättande av en ny lärostol. Jag har icke sagt, att man bör göra det, så snart en förmåga upp- står, ty det skulle vara litet för vidsträckt, utan jag har sagt, att så snart det blivit icke blott allmänt erkänt och lämnat obesträtt, att en för- måga finnes, utan också styrkt, att han är en förmåga, konsekvensen

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

synes mig kräva, att man verkligen giver honom den akademiska verksamhetsmiljö han behöver.

Då det gäller att avväga olika intressen mot varandra vid universitetet hava universitetet i regel två viktiga anslagskrav. Det ena är ett personligt anslagskrav, medel för personliga krafter, det andra är ett anslagskrav för materiella ändamål. För min del sätter jag anslagen för materiella ändamål i andra rummet och anslagen till personliga krafter i första rummet, och med denna utgångspunkt synes det mig, att det i detta fall knappast kan eller bör råda någon tvekan. Då därtill kommer, att den kammare, av vilken man skulle kunna vänta, att den mindre fäste sig vid dessa andligt kulturella synpunkter och att den mera representerade ekonomiskt kulturella intressen, sparsamheten i betydelsen att riksdagen drager in på utgifter, då, säger jag, andra kammaren med 17 rösters övertikt bifallit reservationen, så förefaller det mig, att första kammaren, som enligt min mening ännu mera än andra kammaren har att representera de andligt kulturella intressena, bör i detta fall gå samma väg som den andra kammaren redan beträtt.

Jag ber således att få yrka bifall till den av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Bergman, Johan: Herr talman, mina herrar! Det kan visserligen göras vägande invändningar mot, att riksdagen utan framställning från Kungl. Maj:t fattar beslut i en fråga sådan som denna, och sådana invändningar hava också framställts. Jag vill emellertid erinra om ett uttalande, som förekommer i protokollet hos humanistiska sektionen i Lund vid det tillfälle, då sektionen beslöt att framställa begäran om denna personliga professur. Däri säger den speciellt sakkunnige på området, att den man, det nu gäller, i sin vetenskapliga produktion står på ett så högt plan, att han »i ett land med friare disposition av lärostolar» otvivelaktigt skulle ha erhållit personlig professur. Det förhåller sig nämligen så i ett flertal andra länder, att regeringarna i allmänhet ha möjlighet att i ett sådant undantagsfall, som här är fråga om, tillsätta en personlig professur, och det vore ju i och för sig önskvärt, om det också i vårt land finnes en sådan möjlighet, om alltså disponibla medel stodo till regeringens förfogande, som kunde till sådant ändamål användas, utan att man här behövde särskilt lägga sig i saken såsom ett slags regerande riksdag, vilket ju i och för sig nog må anses mindre lämpligt. Vi ha emellertid för närvarande icke någon sådan anordning i vårt land, utan som saken ligger, finnes det nu ingen annan möjlighet än att på sätt som skett vända sig till riksdagen.

Det kan invändas, att riksdagen knappast är kompetent att yttra sig i en fråga som denna. Ur vetenskaplig synpunkt är den det icke, men ur den synpunkten har i detta nu föreliggande fall redan all den utredning förebragts, som Kungl. Maj:t skulle kunnat prestera. Det föreligger ett enhälligt tillstyrkande omdöme från de sakkunniga och från samtliga universitetsinstanserna ända upp till kanslersämbetet. Det enda,

som riksdagen behöver taga ställning till, är den ekonomiska sidan av saken, och i detta avssende har riksdagen ju aldrig underkänt sin kompetens. Jag vill för övrigt beträffande den ekonomiska sidan av saken erinra om en omständighet. Just vid universitetet i Lund har det inträffat att en lärostol i juridiska fakulteten fått stå ledig, om jag icke missminner mig, i 6 eller 7 år, av brist på aspiranter till densamma, och något i viss mån liknande har även inträffat annorstädes och i andra fall. Åtskilliga ledigheter hava av olika anledningar uppstått, där staten förtjänat på ledigheterna. Visserligen ha platserna, i den mån ske kunnat, uppehållits, men staten har ändå inbesparat ganska mycket på medel som riksdagen anvisat att utgå för ordinaries avlöning. Om man tager hänsyn till sådana besparingar, kan man allra minst säga, att tillsättningen av denna personliga professur med dess utgifter för några år framåt medför något slöseri för universitetsändamål.

Vad den man beträffar, som saken gäller, så är förhållandet det, att han ägnat sig åt ett forskningsområde, som står på gränsen mellan två vetenskaper, och han har kanske i någon mån, såsom redan blivit vidrört i debatten, råkat i konflikt med den ortodoxi, som i varje tid gärna utvecklar sig även på det vetenskapliga området.

Vad gränsförhållandena beträffar, ber jag att få anföra ett belysande exempel från ett annat område. Vi veta allesamman, vilken glans en av våra ännu levande naturforskare, den svenske Nobelpristagaren professor Arrhenius, spritt över vårt land. Men när han började sin vetenskapliga bana, när han först framställde de teorier, som sedan blevo epokgörande och med tiden förskaffade honom nobelpriset, skakade kemisterna på huvudet — det var icke kemi — och fysikerna skakade på huvudet — det var icke fysik, det var någonting mitt emellan. Han ansågs icke ens värd en docentur. Men han blev på sätt och vis skapare av en mellanvetenskap, som sedan ledde till inrättande av självständiga lärostolar i fysikalisk kemi vid vissa universitet. Varken vetenskapen eller det praktiska livet har förlorat på denna differentiering.

Vad den vetenskapliga ortodoxin beträffar, kan det erinras om ett fall, som vi allesammans känna till, ett fall som redan tillhör historien, nämligen vad den Boströmska filosofien betydde på sin tid. Pontus Wikner, som representerade en annan riktning inom det filosofiska området och ansågs ha »avfallit» från Boström, blev ett offer för denna ortodoxi, i ty att han länge hindrades från att erhålla en lärostol i filosofi vid Uppsala universitet, och då en sådan slutligen syntes stå honom öppen, voro hans krafter så uttömda, att han avled, kort innan han skulle blivit utnämnd till innehavare av densamma.

På det filologiska området har den speciellt lingvistiska riktningen länge dominerat. All filologi, som icke varit så att säga ett annex till den jämförande språkforskningen, har ringaktats. Järngreppet från denna riktning börjar i någon mån lossna för närvarande, andra riktningar börja lyckligtvis att få göra sig gällande, men även här har ortodoxin kraft sina offer.

Nu representerar professor Nilsson på visst sätt den gamla filoso-

*Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)*

Anslag till
en personlig
professur för
prof. Albert
Nilsson.
(Forts.)

fiska estetiken, som en gång var huvudsaken för den professur, om vilken han nyss konkurrerat, men han representerar denna estetik på ett sätt, som icke är ett återvändande utan vidare till det gamla och föråldrade, utan han representerar den i en alldeles ny, av tidsutvecklingen förnygrad form.

Beträffande den önskan, som från det sydsvenska universitetets sida uttalats, nämligen att universitetet skulle få anslag till en professur, som för närvarande vore av större betydelse för universitetets undervisningsbehov än denna personliga professur för professor Nilsson och att den senare icke måtte stå i vägen för den förra, så tillåter jag mig uttala den mening, att om, såsom sannolikt är, riksdagen bifaller framställningen om en personlig professur för professor Nilsson — denna framställning har, om jag icke misstager mig, redan bifallits av andra kammaren — frågan om den professur i kemi, som man i Lund begärt, kommer att ligga ganska gynnsamt. Myndigheterna ha uttalat, att den samma för universitetet utgjorde ett än viktigare behov än den ifrågasvarande professuren för professor Nilsson. Om riksdagen nu tillfredsställt ett ur universitetsmyndigheternas sida mindre viktigt behov, finnes det ju så mycket större anledning för riksdagen att senare bifalla den framställning av mera trängande art, som begäran om inrättande av en ny lärostol i kemi vid Lunds universitet innebär.

Första kammaren har ju sedan gammalt stadgat rykte om sig att ha sinne för den högre kulturens behov och intressen, alldeles oberoende av vilken partisammansättning kammaren vid olika tider kan ha haft, och jag tror, att det är önskvärt, att kammaren även i detta fall visar sig bevara denna goda och berömliga tradition.

Jag tillåter mig därför hemställa, att kammaren ville bifalla den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen, med rättande av det av herr *Olsson, Oscar*, under överläggningen anmärkta tryckfelet; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

Ang. tullrestitutions
vid återutförelse
av utländsk
vara.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelser angående dels ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, dels ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 13 december 1912 angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara.

I detta betänkande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 137, antaga i betänkandet återgivna förslag till kungörelser angående dels vissa ändringar i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa

för inkommande varor, dels ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 13 december 1912 (nr 355) angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara.

Ang. tullrestitution vid återutförelse av utländsk vara.

(Forts.)

Herr **Vennersten**: Herr talman, mina herrar! Det föreligger här ett enhälligt utskottsutlåtande, och jag har icke heller för avsikt att göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag tillåter mig emellertid att göra ett påpekande, ett understrykande av en synpunkt, som, enligt mitt förmenande, varken Kungl. Maj:t eller utskottet på ett tillfredsställande sätt beaktat.

Det gäller, om jag bortser från ändringen i § 4 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911, om vilken ändring jag icke har någonting att säga, en ändring på 2 andra ställen. Sedan gammalt har jag haft den uppfattningen, att man alltid bör sträva efter att vid medgivande av rätt till tullrestitutioner statens intressen på ett tillfredsställande sätt bli tillvaratagna, och jag tror att under den tid, som dessa restitutionsbestämmelser, rörande den så kallade handelsrestitutionen och förädlingsrestitutionen, varit i verksamhet, kontrollen i stort sett varit tillfredsställande.

Nu har emellertid på förslag av Stockholms handelskammare Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att ändra lydelsen av ett av de villkor, som äro uppställda för beviljande av rätt till tullrestitution i ifrågavarande fall. Det har hittills lytt och det lyder fortfarande så, att dylik restitution skall endast beviljas person, som är synnerligen redbar och solid och i övrigt provas lämplig.

Kungl. Maj:t föreslår nu på ifrågavarande handelskammares hemställan, att orden synnerligen och solid skola utgå. De ämbetsverk, som haft att yttra sig i saken, hava tillstyrkt förändringen, och Kungl. Maj:t har följt ämbetsverkens mening.

Man behöver gå tillbaka till den tid, då detta stadgande tillkom, för att förstå, varför jag nu önskar, att man här vid ärendets avgörande från något håll stryker under vikten av, att den ändring, som riksdagen kommer att besluta, icke får innebära något eftergivande av de krav vi tidigare inom riksdagen ansett böra uppställas. Det är ett sådant understrykande, som saknas i såväl Kungl. Maj:ts som utskottets uttalanden.

När förslaget till den bestämmelse, varom jag nu talat, första gången kom under riksdagens prövning, så betonade bevillningsutskottet, efter det att saken där varit föremål för behandling — detta var år 1912 — följande omständighet: »med den föreslagna anordningen av förevarande institut torde den huvudsakliga garantien mot missbruk och bedrägligt förfarande icke kunna sökas annorstädes än i den personliga och ekonomiska vederhäftigheten hos de personer, som därav få begagna sig».

Det var med åberopande av detta som utskottet fann sig kunna tillstyrka antagande av nu gällande bestämmelser. Endast under förutsättning, att restitutionsrätt blott kunde medgivas person, som ansågs som

Ang. tullres-
tution vid
äierutförel
av utländsk
vara.

(Forts.)

synnerligen redbar och solid, ville utskottet och sedermera riksdagen vara med om att utsträcka rätten till tullrestitution på sätt som skedde år 1912.

Nu kan man säga, att i fråga om kvalifikationen »redbar» ordet »synnerligen» framför ordet »redbar» är överflödigt, enär det endast läser finnas en grad av redbarhet. I så måtto instämna ämbetsverken, att de, med frångående av den lydelse de tidigare själva föreslagit, anse ordet »redbar» vara nog.

Jag kommer nu till ordet »solid». Beträffande det har en praxis utvecklats sig, angående vilken man åtminstone kan ställa sig frågande. Ämbetsverken i fråga, kommerskollegium och generaltullstyrelsen, sade nämligen, då denna fråga var föremål för deras behandling, följande: »Frågan huruvida och i vad mån kravet på (synnerlig) soliditet i visst fall kunde eftergivnas hade tidigare varit föremål för såväl ämbetsverkens som Kungl. Maj:ts prövning, bland annat i anledning av en utav Norrköpings varvs- och verkstadsaktiebolags konkursförvaltning gjord ansökning om tullrestitutionsrätt enligt § 13 mom. 5 tulltaxeförordningen, varöver ämbetsverken avgivit utlåtande den 28 december 1921. I nämnda utlåtande hade ämbetsverken anfört, bland annat, att ämbetsverken icke funnit sig enbart av ordalydelsen i vederbörande författningsrum vara förhindrade att tillstyrka bifall till en ansökning om restitutionsrätt för en näringsidkare, vars synnerliga soliditet icke kunnat vitsordas, vare sig på grund av mera tillfälliga ekonomiska svårigheter eller i sådant fall som det föreliggande, då restitutionsrätt söktes av ett konkursbo.»

Det är möjligt, att det fanns tvingande skäl för Kungl. Maj:t i detta fall, men jag undrar, om man kan säga, att det stod i god överensstämmelse med gällande författning, som krävde, att sökanden skulle äga synnerlig soliditet. Det är för att förebygga, i den mån det är möjligt genom ett anförande här i kammaren, att man giver en alltför fri tolkning åt den ändrade bestämmelsen, som jag tillåtit mig att understryka nödvändigheten av, att den ändring, som nu föreslås, icke tages till intäkt för den meningen, att kontrollen hädanefter kan eller får göras mindre sträng än förut. Jag anser, att det för såväl näringslivet som för statsverket är av stor vikt, att kontrollen blir så effektiv, som den över huvud taget kan bli utan att näringslivet betungas med rent abderitiska bestämmelser.

Jag har i ämbetsverkens uttalande så vitt det rör denna punkt funnit, att ämbetsverken anse, att det tillkommer vederbörande handelskammare »att vid prövning av en sökandes lämplighet taga under övervägande, i vad mån hans ekonomiska ställning kunde inverka härvidlag».

Det är att märka, att handelskammaren i fråga begärt, att Kungl. Maj:t ville sörja för, att en förklaring av uttrycket »i övrigt prövas lämplig» bleve lämnad. Detta krav upptogs icke av Kungl. Maj:t, och utskottet har ej heller funnit sig böra fästa någon vikt därvid. Då således handelskammarens framställning endast till hälften, om jag så

må säga, vunnit beaktande, så ligger det så mycket större vikt uppå, att handelskamrarna i allmänhet få klart för sig, att, även om riksdagen icke tillmötesgått kravet på en förklaring av vad som menas med uttrycket: »i övrigt prövas lämplig», så betyder det icke i någon mån, att statsverket icke hädanefter fortfarande skulle ställa på handelskamrarna den fordran, att de skola se till i vad på dem ankommer, att andemeningen i författningen fortfarande efterleves.

Ang. tullrestitutions vid återutförelse av utländsk vara.
(Forts.)

Det är med denna förklaring till utskottets utlåtande, som jag anser mig kunna ansluta mig till utskottets yrkande, och jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 47 § 1 mom. och 48 § 2 mom. i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubriken nr 749 för plåt- och bleckvaror i gällande tulltaxa.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om ändring i 4 § av lagen om emeritilöner för präster.

Ang. ändring i lagen om emeritilöner för präster.

I en inom andra kammaren av herr Pehrsson i Göteborg jämte två andra av kammarens ledamöter väckt, till bankoutskottet hänvisad motion nr 31 hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i § 4 i lag om emeritilön för präster den 9 december 1910, att det måtte bli ordinarie präst medgivet att mot åtnjutande av emeritilön från tjänsten avgå, då han fyllt 70 år.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion II:31 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. ändring
i lagen om
emeritilöner
för präster.
(Forts.)

Herr **Nothin**: Herr vice talman, mina herrar! Syftet med denna motion, som har väckts inom riksdagens andra kammare, är en sänkning av pensionsåldern för prästerliga tjänstinnehavare. Utskottet har funnit syftemålet behjärtansvärt men har i alla fall hemställt, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Jag tror, att det varit riktigare, om utskottet hade kommit till en annan slutsats.

De nu gällande bestämmelserna i föreliggande hänseende äro, som av betänkanDET framgår, följande. Innehavare av ordinarie prästerlig tjänst är skyldig att avgå vid sjuttiofem års ålder. Han har icke någon rättighet att avgå tidigare, med undantag för det fall, att han någon längre tid på grund av sjukdom varit urståndsatt att tjänstgöra. Denna pensionsålder förefaller mig att vara alltför hög.

De skäl, som tala för bifall till motionen — i första hand möjligheterna att uppehålla tjänsten — ligga ju så nära till hands, att jag icke här skall närmare uppehålla mig vid dem. Ett skäl vill jag dock beröra; det ger också förklaringen till, att jag tagit till ordet i denna fråga, fastän det kan tyckas, att jag har ganska litet med den att göra. Detta skäl, vilket har sin grund i den undantagsställning, som prästerna, särskilt de på landet, intaga i jämförelse med befattningshavare i allmänhet, framfördes till mig en gång vid ett samtal med den man, som jag lärt mig vörda mer än någon annan. Han sade, när nu gällande lag kom ut: »Få vi inte avgå med pension, förrän vi bli sjuttiofem år, så är pensioneringen en förmån, som vi aldrig kunna få någon nytta av. Vi äro utstationerade på landsbygden och bo i tjänstebostäder. Om vi skola avgå vid sjuttiofem års ålder, vart skola vi då ta vägen? Vi äro för gamla att planteras in på en annan ort, och där vi haft vår verksamhet, ha vi ingen möjlighet att få bostad.» Ja, det är ett skäl, som först kan tyckas icke väga så mycket, men om man tänker sig närmare in däri, skall man finna, att det för dem det gäller betyder ganska mycket. Jag vill tillägga, att denne man avled av hjärtförlamning några timmar efter det att han haft att fullgöra tjänstgöring, som avsevärt översteg vad som kunde begäras av hans ålder och krafter.

Utskottets betänkligheter äro av huvudsakligen ekonomisk art. Utskottet har uttalat, att man bör tänka sig en *skyldighet* att avgå vid sjuttio års ålder, men att för genomförande av en sådan pensionering medel icke finnas tillgängliga. Jag tror nu icke, att detta skäl i och för sig behöver vara övertygande. Enligt min mening bör man icke nu vara beredd att taga ståndpunkt till frågan om den pensionsålder, då prästerlig befattningshavare skall ha *skyldighet* att avgå från tjänsten. Det är ju ingenting som hindrar, att man bibehåller de nu gällande bestämmelserna i detta hänseende men stadgar *rättighet* för präst att något tidigare avgå från tjänsten. Det är en anordning, som möter oss överallt i gällande bestämmelser om pension för befattningshavare, att dessa ha rättighet att avgå vid en tidigare ålder än den, då de ha skyldighet att avgå från tjänsten. Därest man inför möjlighet för präster-

lig befattningshavare att avgå vid sjuttio års ålder, tror jag, att därmed åtskilligt kan vara vunnet.

Det kan nu visserligen erinras, att icke mer än 500,000 kronor om året finnas tillgängliga för utdelande av emeritilöner. Detta behöver icke i och för sig avskräcka. Naturligtvis kan det icke utdelas flera löner än det finns medel till; men om man sänker den ålder, vid vilken prästerliga befattningshavare ha möjlighet att avgå, till sjuttio år, lära också statsmakterna förr eller senare, när det blir bättre ekonomiska förhållanden, se till att dessa befattningshavare också beredes möjlighet att avgå vid denna ålder, som är den högsta pensionsåldern för andra civila befattningshavare. Jag kan icke förstå annat än att det är en gärd av den allra enklaste rättvisa, att man icke behandlar de prästerliga befattningshavarna så mycket strängare än alla övriga.

Jag skulle vara benägen att föreslå, att riksdagen redan nu ville för sin del besluta en lagändring i angivet syfte. Detta skulle emellertid medföra, att kyrkomötet behövde särskilt inkallas i höst för lagändringens godkännande. Det torde därför vara lämpligast att nu inskränka sig till ett principuttalande, som torde komma att leda till samma sakändring; och detta läser kunna uppnås, om riksdagen beslutar skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till ändring i angivet syfte. Jag får därför yrka, att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster, att det må bliva för ordinarie prästman möjligt att vid fyllda sjuttio år mot åtnjutande av emeritilön avgå från tjänsten, även om de i 4 § av nämnda lag angivna förutsättningar icke äro för handen.

Herr Enhörning: Herr talman, mina herrar! Jag kan i mångt och mycket instämma i vad herr statsrådet yttrade, men då det för närvarande icke synes förefinnas möjligheter att bereda den mängd av präster å sjuttio år och däröver emeritilön vid deras avgång, har utskottet icke kunnat komma till något annat resultat än det nu har gjort.

När denna motion inkom till utskottet, anhöll utskottet om statskontorets utlåtande i ärendet. Statskontoret har nu hänvisat till ett av kyrkofondskommittén avgivet yttrande. Av detta framgår, att det för närvarande finns avgångsvilliga ordinarie präster till ett antal av nära 100 kyrkoherdar och nära 20 komministrar, vilka under innevarande år fylla sjuttiofem år eller mera. Redan med nuvarande bestämmelser finns det icke möjligheter att tillgodose dessa präster med pension. Det torde vara tydligt och klart, att om prästerna skulle få rättighet att avgå redan vid sjuttio års ålder, skulle dessa prästers antal öka i betydlig grad, utan att de skulle kunna erhålla pension. Det finns nämligen för närvarande endast 500,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande att fördelas till olika klasser av prästerliga tjänsteinnehavare. Nu är det ju mycket möjligt, att om dessa prästers antal skulle komma att ökas, skulle detta, som herr statsrådet antydde, vara ett tryck på statsmakterna att höja det anslag, som nu finnes för detta ändamål.

Ang. ändring i lagen om emeritilöner för präster.
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
emeritilöner
för präster.
(Forts.)

Men detta tryck på statsmakterna synes mig redan vara tillräckligt starkt, då det är så många präster, som redan fyllt sjuttiofem år eller mera utan att dock kunna erhålla den pension, som bör tillkomma dem.

Det är också en annan omständighet, som man härvidlag bör taga i betraktande. Motionären har yrkat, att det må bliva ordinarie präst medgivet att avgå vid sjuttio års ålder. Men det kan å andra sidan, vill jag framhålla, vara ett intresse för församlingen, att en präst måste avgå, innan han fyllt sjuttiofem år, d. v. s. om han icke på ett nöjaktigt sätt kan fylla sina uppgifter. Visserligen kunna präster redan nu få avgå vid fyllda sextio år, men det är under den förutsättningen, att de icke ha kunnat tjänstgöra under de tre senaste åren.

Under sådana förhållanden kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan. Jag är livligt övertygad om att Kungl. Maj:t även utan någon skrivelse från riksdagen skall taga denna fråga i övervägande och måhända inkomma med ett förslag, som kan avhjälpa de brister, som här föreligger.

Herr **Swartz**: Vad den förste ärade talaren här anförde synes mig ha goda skäl för sig. Det kan icke förnekas, att åldern sjuttiofem år för erhållande av emeritilön i allmänhet är väl hög och att det ur församlingsvårdens synpunkt icke kan vara tillfredsställande med en sådan ordning. Jag tror därför, att det vore synnerligen lyckligt, om det vore möjligt att åstadkomma en sänkning av denna åldersgräns. Vad den näst föregående ärade talaren yttrade synes också ge vid handen, att han för sin del, liksom också utskottet i dess helhet, förmodar jag, icke har någonting emot att en utredning äger rum angående möjligheten att åstadkomma en sådan ordning. Det synes mig då, som om det därför vore lämpligt att understryka en önskan härom från riksdagens sida. Jag känner icke till förhållandena på detta område och vet därför verkligen icke, huruvida man kan vänta, att en sådan utredning i alla händelser skall vidtagas av Kungl. Maj:t, men jag kan icke finna, att det är någonting som hindrar, att riksdagen i allt fall uttalar sig för att en sådan utredning sker. Jag skulle därför gärna vilja instämma i vad den förste ärade talaren här har föreslagit, men jag skulle dock önska någon ändring i formuleringen av denna riksdagens skrivelse. Det synes mig vara kanske litet för mycket sagt från riksdagens sida att nu begära ett *förslag* till lagändring. Vad man där emot skulle vilja begära, vore, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning rörande möjligheten av en sådan ändring i lagen av den 9 december 1910 om emeritilön för präster, att därmed kunde vinnas det syfte, som av den förste ärade talaren här har framhållits, samt sedan denna utredning verkställts, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jag skall därför tillåta mig att framställa det yrkandet, att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning rörande möjligheten av sådan ändring i lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster,

att det må bliva för ordinarie prästman möjligt att vid fyllda sjuttio år mot åtnjutande av emeritilön avgå från tjänsten, även om de i 4 § av nämnda lag angivna förutsättningar icke äro för handen, samt för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen kan föranleda.

Ang. ändring i lagen om emeritilöner för präster.
(Forts.)

Herr **Nothin**: Herr talman! Jag ber endast att med återtagande av mitt yrkande få instämma i det av herr Swartz formulerade yrkandet.

Herr **Ekman, Carl Gustaf**: Det förefaller mig, som om det förslag, som här blivit framlagt, har goda skäl för sig. Och då man med den formulering, som nu senast föreslagits, har all anledning att utgå från att den ifrågasatta utredningen kommer att bliva allsidig, ber jag att också få hemställa om bifall till det av herr Swartz framställda yrkandet.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att i avseende å det nu föreliggande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Swartz, »att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj: t med hemställan, att Kungl. Maj: t ville låta verkställa utredning rörande möjligheten av sådan ändring i lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster, att det må bliva för ordinarie prästman möjligt att vid fyllda 70 år mot åtnjutande av emeritilön avgå från tjänsten även om de i 4 § av nämnda lag angivna förutsättningar icke äro för handen, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr Swartz yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om höjning av manlig folkskollärares pensionsålder.

Om höjning av manlig folkskollärares pensionsålder.

I en inom första kammaren av herr Rooth väckt motion nr 16, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj: t anhålla, att Kungl. Maj: t måtte, efter verkställd utredning, till riksdagen inkomma med förslag till höjning av manlig folkskollärares pensionsålder till 65 levnadsår.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under åberopande av vad däri anförts hemställt, att förevarande motion I:16 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Rooth**: Herr vice talman! Jag trodde verkligen, att jag hade så goda skäl för min motion, att icke ens skolöverstyrelsen skulle kunna underkänna desamma. Nu får jag erfaras, att jag har emot mig icke blott skolöverstyrelsen utan även, och vad värre är, ett enhälligt bankoutskott. Men icke desto mindre vågar jag fortfarande påstå, att

*Om höjning
av manlig
folkskollära-
res pensions-
ålder.*

(Forts.)

min motion är synnerligen väl motiverad. Jag vill för den skull försöka övertyga även kammaren därom, under den förhoppning, att kammaren skall bifalla motionen.

I sitt yttrande till utskottet har skolöverstyrelsen uttalat den förmodan, att motivet för den ifrågasatta höjningen av folkskollärarnas pensionsålder i första rummet skulle vara den statsfinansiella synpunkten. Så är ingalunda förhållandet. För mig har utgångspunkten varit den, att folkskollärarna, enligt min mening, vad undervisningen angår, utan olägenhet borde kunna stå kvar i tjänsten ytterligare fem år eller till 65 års ålder. Först i andra rummet sätter jag den statsfinansiella synpunkten. Vid den av mig gjorda jämförelsen mellan lärare vid allmänt läroverk och folkskollärarna har skolöverstyrelsen velat göra gällande, att folkskollärarna fortfarande måste arbeta under synnerligen ohygieniska förhållanden beträffande såväl skollokaler som lärarebostäder, så att lärarnas hälsa mången gång blivit i förtid bruten. Det synes mig, att skolöverstyrelsen något felbedömt det verkliga läget på ifrågavarande område. Numera lär det nämligen icke vara många församlingar, där icke berättigade anspråk på tidsenliga skollokaler och lärarebostäder blivit tillgodosedda.

Emot skolöverstyrelsens påstående, att arbetet i folkskolan är så mycket mera betungande, att lärarna i sådan skola böra avgå fem år tidigare än lärare vid allmänt läroverk, står det faktiska förhållandet, att folkskollärarna i allt större utsträckning begagna sig av möjligheten att, efter ansökan hos de lokala skolmyndigheterna, få tjänstgöra långt över den nu bestämda pensionsåldern av 60 år. Skolöverstyrelsen säger själv i sitt yttrande: »I verkligheten torde ock förhållandena komma att gestalta sig så, att folkskollärarnas avgång från tjänsten endast på grund av särskilda skäl kommer att ske tidigare än vid 65 års ålder.» Den omständigheten, att enligt senaste lönereglering för manliga och kvinnliga folkskollärare ett visst samband förefinnes mellan å ena sidan de nu utgående avlöningarna och å andra sidan den bestämda pensionsåldern, torde icke rimligtvis utgöra något hinder för en utredning om höjning av pensionsåldern för manlig folkskollärare.

Uti avgivet yttrande i ärendet har styrelsen för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. m. anfört bl. a.: »Det kan tänkas att, såsom löneregeringskommittén antytt, den fastställda övre åldersgränsen av 65 år allt mera visar sig bli den sedvanliga åldern för avgång ifrån tjänst, och i sådant fall skulle med stöd av vunnit dylik erfarenhet kunna anses befogat att taga i övervägande pensionsålderns höjande i enlighet med motionärens förslag.» Vidare säger samma styrelse:

»Ett annat uppslag, som skulle kunna tagas i övervägande, vore att höja manlig folkskollärares pensionsålder till 62 levnadsår. Härigenom skulle man uppnå den övre åldersgräns av 67 år för avgång från tjänsten, som lärarlönenämnden ansett icke böra överskridas.»

Statskontoret har i ärendet anfört bland annat följande: »De av motionären framhållna synpunkterna synas statskontoret värda beaktande; och då, enligt vad statskontoret inhämtat, skyldighet att avgå

för folkskollärare i Danmark och Norge inträder först vid 70 års ålder, vill det synas, som om 60 år i Sverige vore en onödigt låg pensionsålder. Givetvis kan det ju inträffa, att i vissa fall vederbörande vid denna ålder icke besitter erforderlig kroppslig och andlig vigör, men detta torde dock långt ifrån vara regel; och om blott möjlighet beredes att vid 60 års ålder pensionera sådan mindre arbetsduglig lärare, synes det, som om man utan våda kunde framflytta den normala avgångsåldern. Att enligt motionärens förslag sätta denna till samma ålder som nu gäller för lärare vid allmänna läroverk eller 65 år, kan måhända med avseende å vad skolöverstyrelsen anfört vara att gå för långt, men det synes ej vara uteslutet att den normala avgångsåldern kan lämpligen sättas till 62 eller 63 år, om blott dessutom föreskrives, att folkskollärare, som vid uppnådda 60 års ålder befinnes vara av sjukdom eller minskad arbetsförmåga urständsatte att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänsteåligganden, skall kunna av vederbörande myndighet förklaras skyldig att från tjänsten avgå.»

*Om höjning
av manlig
folkskollära-
res pensions-
ålder.
(Forts.)*

Av de hörda myndigheterna har alltså skolöverstyrelsen väl avstyrkt motionen men likväl förklarat, att i verkligheten torde förhållandena komma att gestalta sig så, att folkskollärarnas avgång från tjänsten i regel endast på grund av särskilda skäl kommer att ske tidigare än vid 65 års ålder. Styrelsen för folkskollärarnas pensionsförening och statskontoret, vilka myndigheters utlåtanden i ämnet torde böra tillerkännas stor betydelse, hava båda framhållit, att en höjning av folkskollärarnas pensionsålder är berättigad. Utskottet säger själv i sitt utlåtande: »Det torde icke kunna förnekas att, såsom motionären framhållit, det för staten måste anses vara angeläget, att folkskollärarnas arbetskraft i tillbörlig grad utnyttjas, och synes för den skull en alltför tidig pensionering av denna tjänstemannagrupp böra undvikas.» Det slut, vartill utskottet kommit, synes alltså icke stå i god överensstämmelse med de uttalanden, som från sakkunnigt håll gjorts i den föreliggande frågan, och i varje fall har utskottet enligt min mening icke förmått framlägga några bärande skäl för sitt avslagsyrkande.

Jag anser mig alltså, herr vice talman, på mycket goda grunder kunna yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Gustafsson, Karl: Herr vice talman, mina herrar! Motionären har ju yrkat bifall till sin motion. Jag hade tänkt mig, att han skulle vara välvillig nog att avstå därifrån, men då han icke gjort det, får jag yttra några ord till förmån för utskottets hemställan.

Kammaren torde finna, att det varit ganska svårt för utskottet att tillmötesgå de önskemål, som uttalats i denna motion, vilken framkommit vid en tid, då det icke alls föreligger några andra frågor, som sammanhånga vare sig med folkskolestadgan eller med anställandet av lärare eller med pensioneringsväsendet över huvud. Om man ser tillbaka på den gångna tiden, så finner man, att i vårt land lärarnas pensionsålder under tiden 1876—1918 varit så låg som 55 år, och först 1918 höjdes pensionsåldern från 55 till 60 år. Det synes mig därför,

*Om höjning
av manlig
folkskollära-
res pensions-
ålder.*

(Forts.)

som om skolöverstyrelsen liksom de andra myndigheterna, som yttrat sig i ärendet, ha ganska goda skäl för sina betänkligheter mot att nu följa motionären, och utskottet har heller icke funnit sig övertygat om att det är nödvändigt att biträda motionärens önskingar. Frågan torde i övrigt vid en blivande skolreforms genomförande kunna tagas närmare i övervägande. Jag tänker mig, att vi därvid knappast kunna komma upp till en pensionsålder av 65 år, men det skulle möjligtvis kunna bli någon tid mellan 60 och 65 år.

På grund härav ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Rooth**; Jag ber att få nämna, att innan jag beslöt mig för att väcka motionen, hade jag beflitat mig om att särskilt undersöka, huruvida en utsträckning av pensionsåldern för folkskollärarna i någon mån skulle kunna vara till skada för skolundervisningen. Sedan jag blivit övertygad om att så icke kunde vara fallet, och då frågan är av högst avsevärd ekonomisk betydelse, ansåg jag mig böra fästa riksdagens uppmärksamhet på detta ärende.

Det förefaller mig rätt egendomligt, att i samma ögonblick som bankoutskottet är berett att avstyrka en motion om nedsättning av prästernas pensionsålder, utskottet är färdigt att avstyrka min motion. Pensionsåldern för de flesta civila befattningshavare är 67 år. Såsom nämnts, äro lärare vid de allmänna läroverken och kommunala mellanskolorna skyldiga att stå kvar i tjänst till 65 års ålder. Provinsiallärkarna, de obestriddigen mest ansträngda statstjänarna, äro pensionsberättigade först vid en ålder av 63 år.

Enligt den officiella statistiken har människans meddellivslängd under senare tider rätt avsevärt ökats. Det synes mig vara angeläget, att den mognad och större erfarenhet människan vunnit vid 65 års ålder även tillgodogöres folkundervisningen.

Då bankoutskottets herr vice ordförande ville göra gällande, att det skulle ligga något oriktigt i att folkskollärarnas pensionålder höjes till 65 år, får jag säga, att jag tror, att det fordras rätt mycken självövertvinnelse för att kunna förfäktas en sådan uppfattning. Det kan väl knappast med fog påstås, att i våra dagar en tjänsteman, som har åtta månaders tjänstgöring om året, bör vara arbetsfri redan vid 60 års ålder.

Min motion avser en utredning i ärendet och ingenting annat. Herr vice ordföranden i bankoutskottet ville särskilt understryka, att pensionsfrågan för folkskollärarna så nyligen blivit avgjord. Jag ser däri alls icke något hinder för att frågan tages upp nu. Det är ju en allmän strävan, att arbetstiden skall komma till användning i full utsträckning för tjänstemännen såväl som för andra människor, och jag har anledning att antaga att lärarna själva åtminstone i regel äro ganska litet tillfredsställda med att de tvingas att avgå vid 60 års ålder. Jag har i min hand åtskilliga skrivelser, som bevisa detta.

Jag har alltså fortfarande den uppfattningen, att min motion är mycket väl motiverad, och jag ber fortfarande att få yrka bifall till densamma.

*Om höjning
av manlig
folkskollära-
res pensions-
ålder.
(Forts.)*

Herr **Berge**: Det säges i motionen, att »en mängd pensionerade folkskollärare under en följd av år på ett tillfredsställande sätt såsom vikarier uppehållit ordinarie läraretjänster». Ja, det finns olika grader av tillfredsställelse. Inspektörerna, som haft tillfälle att objektivt bedöma saken, hava nog i allmänhet varit måttligt tillfredsställda, ty det är alldeles tydligt, att det med hänsyn till den arbetsintensitet, som fordras av en folkskollärare, i allmänhet icke är till skolans fromma, att han tjänstgör efter 60 års ålder. Detta äro nog även inspektörerna i allmänhet ense om, men i dessa tider har det varit en nödfallsutväg att anlita pensionerade folkskollärare, och därför har inspektörerna måst tolerera det. Tillfredsställelsen torde, som sagt, ha varit ganska måttlig. — Det har ju som bekant rått lärarbrist, och den omständigheten har bidragit till att så många pensionerade folkskollärare ha tjänstgjort. Fler-talet av dessa skulle nog helst vilja slippa att tjänstgöra, men de hava under dessa förhållanden ansett det vara deras skyldighet att träda in.

Nu ser det emellertid ut, som om denna tillfälliga lärarbrist snart skulle vara avhjälpt och ur räkningen. Efter verkställd utredning har skolöverstyrelsen i dagarna meddelat Kungl. Maj:t, att å ena sidan lärarproduktionen väsentligt ökats och å andra sidan behovet av lärare för nya tjänster starkt avtagit. Därtill kommer, att ett stort antal gifta lärarinnor, vilka tidigare lämnat lärarbanan, under tidsförhållandenas tryck återgått till utövning av sitt gamla yrke.

Jag anser det vara av mycket stor vikt vid bedömandet av frågan, att lärarbristen anses vara så gott som avhjälpt och ur räkningen. Jag tror, att lärarbristen varit det främsta motivet såväl till att så många pensionerade folkskollärare ha sökt befattning som vikarier eller extraordinarie lärare som till att folkskoleinspektörerna hittills tolererat detta förhållande.

Jag ber att på grund härav få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder förekommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Root* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Om höjning
av manlig
folkskollära-
res pensions-
ålder.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;
Nej — 49.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 25, angående användande av riksbankens vinst för år 1922.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj: t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1923 — 1924 under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj: ts dels i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående fortsatt indragning av vissa professorsprebenden m. m., dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående lönefyllnad åt en teologie professor vid universitetet i Uppsala;

nr 87, i anledning av vissa av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till byggnadsstyrelsen;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående vattenledningsanläggning vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående efter-skänkande av arvsskatt i samband med donation av Knut Andersson till Karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära befattningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående begravningshjälp till dödsbo efter militär beställningshavare, som avlidit till följd av skada, ådragen under flygning i tjänsten;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående bestridande av kostnaden i anledning av kronan ådömd skyldighet att till Vaxholms nya ångfartygsaktiebolag utgiva viss ersättning;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående ändring av belysningsystemet vid garnisonssjukhuset i Stockholm; samt

nr 94, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående utbyte av vissa åt Göta artilleriregemente upplåtna markområden m. m.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets memorial och utlåtanden :

nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i två frågor rörande anslag under riksstatens för budgetåret 1923—1924 fjärde huvudtitel ;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av ett patologisk-anatomiska institutionen vid universitetet i Lund tillhörigt, inom området för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad uppfört begravningskapell mot en sjukvårdsinrättningarna tillhörig, med patologiska institutionen sammanbyggd likkällare m. m. ;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av en amanuens vid den pediatrika polikliniken å allmänna barnhuset i Stockholm till den pediatrika polikliniken å kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn därstädes ;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inredningsarbeten vid sjukhuset S:t Erik i Stockholm m. m. ;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bestridande av kostnaderna för återställande av tandläkarinstitutets nu förhyrda lokaler i förutvarande skick ;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tillbyggnadsarbeten å allmänna barnbördshuset i Stockholm ;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående till Lunds stad av kronans rätt till läroverkstomten i Lund med därå uppförda byggnader ;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för ämneslärarinna vid statens samskola att för ålderstillägg tillgodoräkna sig tjänstgöring vid kommunal mellanskola ;

nr 61, i anledning av väckta motioner om rätt för lektorn vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm A. O. Gallander att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring vid tekniska elementarskolan i Örebro ;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt anställande av en tillförordnad brottmålsdomare i Norrbottens län ;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv ;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående istandsättande av södra flygelbyggnaden å gruvingenjörsbostället Stora Gården nr 1 i Ljusnarsbergs socken av Örebro län m. m. ;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län ;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egna-hemsbyggnader för statens järnvägars personal vid Notviken och Ulriksdal ;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående befrielse för N. A. Degerman m. fl. från skyldighet att utgiva vissa vites- och skadeståndsbelopp;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående bidrag av postmedel till centralkassan för postpersonalens fackliga och ekonomiska sammanslutningar; samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående ökning av lånefonden för rederinäringens understödjande jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner angående utförelsebevis för spannmål;

nr 28, i anledning av väckt motion om höjning av tullsatserna för vissa damkonfektionsvaror;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till förordningar om dels ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobilskatt, dels ock ändrad lydelse av 1 § i förordningen nämnda dag om särskild skatt å automobilgummiringar; samt

nr 30, i anledning av väckta motioner om ändring i bestämmelserna rörande beskattning av fastighet, som äges av bostadsförening;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående bidrag till dövstumläraernas pensionsanstalt; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående tillfällig pensionsreglering för efterlevande till delägare i lärarnas vid elementarläroverken gamla och nya änke- och pupillkassor m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 och 42 §§ i lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna angående tilläggsavvittring i Västerbottens läns lappmark; samt

nr 12, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om åtgärder för åstadkommande av lindring i arrendevillkoren för vissa prästgårds- och krono- arrendatorer;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag såsom kapitalökning för kraftledningslånefonden jämte i ämnet väckt motion;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till reparation och inredning av bostadshuset vid Alnarps Mellangård; samt

nr 31, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar jämte en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 20 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 14 och den 17 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 46 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:t proposition med förslag till kungörelser angående dels ändring i vissa delar av förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, dels ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 13 december 1912 angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse av utländsk vara;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 47 § 1 mom. och 48 § 2 mom. i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående ändrad lydelse av rubriken nr 749 för plåt- och bleckvaror i gällande tulltaxa; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 104, till Konungen i anledning av väckt motion om ändring i 4 § av lagen om emeritlöner för präster.

Anmäldes och bordlades
jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående rörelsekapital för statens domänverk; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående anslag till riksskogstaxering; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion, nr 149, om skrivelse till Konungen angående beredande av förbättrade ekonomiska villkor åt distributionsföreningar, anslutna till statens kraftverk.

Vid punktvis skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 53, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i två frågor rörande anslag under riksstatens för budgetåret 1923—1924 fjärde huvudtitel, godkändes de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 54—69, bevillningsutskottets betänkanden nr 27—30, bankoutskottets utlåtanden nr 26 och 27, andra lagutskottets utlåtanden nr 10—12 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 28—31.

Interpellation ang. jordfrågans behandling.

Herr **Lindhagen** erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få framställa följande interpellation.

Sedan jordkommissionen avgivit sitt sista betänkande, hade det varit min avsikt att framställa en interpellation till den nu avgångna regeringen om dess avsikter beträffande jordfrågans skyndsamma och behjärtade behandling. Genom regeringskrisen blev denna avsikt fördröjd, men efter krisens lösning erbjuder sig omsider ett tillfälle att framställa interpellationen i stället till den nya regeringen.

Uti partipressen har på senare tider från olika läger arbetslöshetsfrågan, försvarsfrågan, tullfrågan med mera dylikt framskjutits såsom det politiska lägets huvudfråga. Jordfrågan har visserligen icke alltid förbigåtts men dock ofta fallit bort ur uppräkningsarna. Den nya regeringen har nu definitivt uppsatt militärfrågan såsom landets viktigaste angelägenhet, vars tillgodoseende utgör den huvudsakligaste anledningen till ministärens bildande. Därmed är även från regeringens sida landets produktiva frågor skjutna mer eller mindre åt sidan. Den sociala jordfrågan löper härmed i all synnerhet fara att bliva nödlidande. Det må nämligen vara förklarligt, att mången hyser oro på denna punkt, då vi finna, att de främsta motståndarna i riksdagen och annorstädes till densamma sedan lång tid tillbaka nu tagit plats i regeringen.

De nu föreliggande jordfrågorna äro, så vitt på justitiedepartementet ankommer, huvudsakligen följande:

1:o) Definitiv rikslagstiftning, vilken ålägger dem, som önska förvärva jordbruk utan att vara eller ärna bliva jordbrukare, skyldighet att söka tillstånd till förvärvet samt på samma gång förekommer dylik lagstiftnings kringgående av bolag genom bulvaner.

2:o) En social arrendelag.

3:o) En lag om avlösning av mindre arrendejordbruk samt förbättring av ofullständiga jordbruk.

4:o) En lag om bildande av nya jordbruk och anskaffande av tomtmark för bostadsändamål, i sammanhang varmed även framträder angelägenheten av kolonisation genom emigration.

5:o) Ensittarlagens uppskjutna reformering och dess samarbeting med lagar om bildande av nya jordbruk och om avlösning av arrendejordbruk m. m.

6:o) En lag mot vanhävd å jordbruk och dess åbyggnader.

7:o) En lagstiftning om upphävande av jordfideikommiss.

8:o) Lag om en statsorganisation för sociala jordfrågors behandling.

9:o) En ny lag om sättet för upplåtelse av kronojord.

10:o) En ny lag om skifte av jord å landet.

11:o) Revision av viss del av lagen om fastighetsbildning i stad.

Samtliga dessa jordfrågor ligga nu väntande på deras upptagande till enhetlig behandling. Och ingen regering må förglömma, att de äro av synnerligen brådskande beskaffenhet, i all synnerhet de jordfrågor, som äro av specifikt social natur.

På grund av vad sålunda anförts hemställes om första kammarens tillstånd att få till justitieministern framställa följande spörsmål:

1:o) Ämnar regeringen ägna jordfrågan och särskilt de ovan nämnda elva spörsmålen en omedelbar och vidhjärtad uppmärksamhet i syfte att skänka menige man i landet icke ett sken utan något avsevärt?

Interpellation ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

Interpellation ang. jordfrågans behandling.
(Forts.)

2:o) Kan det förväntas ett ivrigt bemödande från regeringens sida, att förslag i dessa ämnen eller åtminstone beträffande samtliga jordfrågor av specifikt social natur bliva framlagda för 1924 års riksdag?

3:o) Håller regeringen före, att i den mån de nödiga kostnaderna för en effektiv jordreform komma i konflikt med de av regeringen tillämnade militärutgifterna, de senare böra avkortas till förmån för de förra, eller de förra böra avkortas till förmån för de senare?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
